

ČESKÁ GENEALOGICKÁ
A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

Genealogické a heraldické listy

30. September.
 Jiří Janůš syn N. Jana Janůša je
 odf. 17. října, 2. listopadu.
 Katka Antonína dcerka N. Matieje
 Svafriškové byt. Svafriškové, byla
 ne srazuje por. 17. října 17. srpna 17.
 tiřtaona 3. listopadu.

in J. Janůš
 Janůš
 Janůš

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

O B S A H

Původ a osudy Vinařů (1)

Ing. Otakar Vinař

Genealogie v poloze náhod (10)

Mgr. Miroslav Oliverius

Žerotín – člověk málo známý (17)

MUDr. Eva Stupková

Tři kněžny Anny z krve opavských Přemyslovců (25)

Marek Starý

Šlechtické dvory ve Dvoře Králové nad Labem a okolí (31)

(Příspěvek k malému výročí města 1316–1996)

Jiří Hás

**Po stopách evropské rodopisné literatury
z Rokytnice nad Jizerou až do Paříže (35)**

Ing. Miloslav Trnka

Příjmení farníků lhenické kolatury ve 3. čtvrtině 19. století (37)

MUDr. Jan Antonín Mager

Konfrontace ústního podání s archivními materiály (42)

Ing. Ivan Hoyer

Jubilant Rudolf Melichar (45)

Jan Podhola

**Soupis mlynářů uvedených v Soupisu poddaných podle víry z roku 1651
kraje Loketského (48)**

Jan Jůna

Původ a osudy Vinařů

Ing. Otakar Vinař

Jméno Vinař je jako mnoho jiných rodinných jmen odvozeno od povolání. V minulých stoletích se však vyskytovalo vzácně, a to i v krajích, kde bylo hodně vinic nebo právě proto, že tam, kde bylo mnoho vinařů, nemělo smysl rozlišovat lidi jménem Vinař.

Jméno Vinař se objevuje koncem 15. století na pardubickém panství, kde se víno pěstovalo již od 11. století, avšak v omezeném rozsahu. Jen tam, kde se terén zvyšoval nad rovinatou a vodnatou krajinu. Víno se například pěstovalo na svazích Kunětické Hory, na některých místech v okolí Pardubic, u Týnce nad Labem, kde leží ves, a pak na severovýchodě u Osic.

Když král Vratislav v roce 1086 založil nedaleko Hradce benediktinské opatství¹, které dalo jméno obci, daroval klášteru vinici v Osicích s 2 vinaři. (Benediktini byli kolonizačním řádem. Měli zavádět vyspělé metody zemědělské výroby a to i do vinařství.)

Opatovický klášter byl na začátku husitských válek vypálen a rozbořen tak, že bylo obtížné zjistit, kde se rozkládal². Klášter zanikl, přežila jej však vinice v Osicích. Podle urbáře z počátku 16. století patřila ke gruntu Václava Vinaře z Osic. Vinice později zanikla, avšak v tereziánském katastru ji připomíná polní trať „Pod vinicí“. Podle katastrální mapy z počátku 19. století poloha polní tratě „Podvinský“ nasvědčuje, že vinice byla na jižním svahu pod kostelem. Protože poloha byla výhodná pro pěstování vína, byla zde zřejmě vinice darovaná králem Vratislavem. Jestliže přežila vinice, přežili s ní i lidé, kteří na ni hospodařili, neboť vinařství vyžaduje značnou odbornost. Povědomí o vinici se udrželo až do současné doby. Když však JZD v roce 1970 na ní vysázelo révu, pokus se pro nedostatek zkušeností nezdařil.

První zpráva o Vinařích je v rybníčních registrech pardubického panství.^{3/4} V roce 1494 13 podůlšanských sedláků postoupilo svoje pozemky Vilémovi z Pernštejna na založení Čeperky, tehdy snad největšího rybníku v Čechách⁵ a přestěhovalo se do sousedních Libišan, kde jim Vilém z Pernštejna postoupil náhradní pozemky od svého dvora. Mezi těmito sedláky byl i Jan Vinař, který však v té době už vinařem nebyl. Jestliže se tedy koncem 15. století vyskytují Vinaři, kteří víno nepěstovali, znamená to, že byli vinaři dříve, než se objevují v zápisech pardubického panství. Je možné, že byli potomky vinařů, kteří víno pěstovali ještě

¹ Zakládací listina opatovického kláštera (falsum z 12. století) Erben: Regesta Bohemiae – 166/Cc 1086.

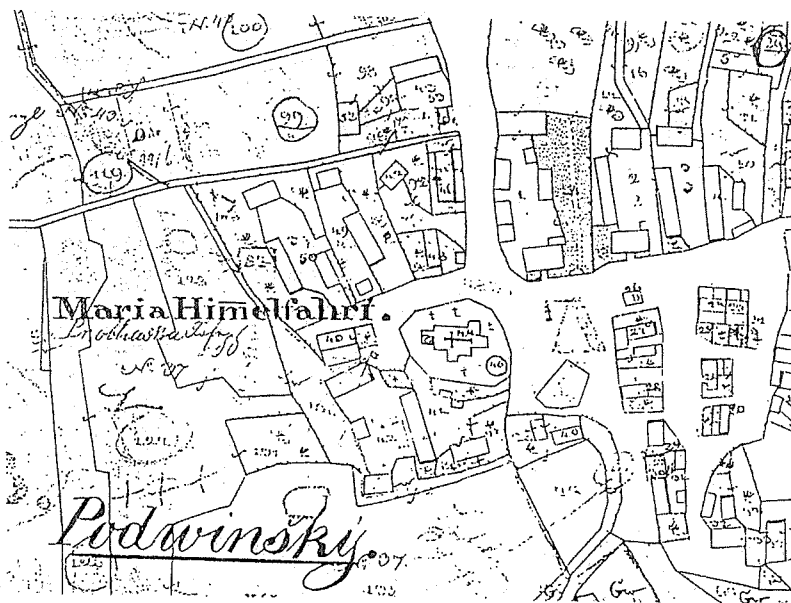
² E. Nohejlová: Příběhy opatovického kláštera; Fil. fak. 1925.

³ Archiv český XVII, Praha 1899, s. 430.

⁴ Do rybníčních register se zapisovaly smlouvy Viléma z Pernštejna s poddanými o postupu pozemků na stavbu a rozšiřování rybníků – Archiv český XVII, Praha 1899, s. 460.

⁵ Velké rožberské rybníky stavěl Krčín z Jelčan až v pozdním 16. století.

pro opatovický klášter, ba je to dokonce pravděpodobné, neboť jde o rozpětí pouhých dvou generací – dokázat to ovšem nelze. Tehdy však neměli zřejmě rodinné jméno Vinař, nýbrž pouze osobní jméno.

Výřez z katastrální mapy Osic

Václav, vinař z Osic, byl dvakrát ženat. S první ženou měl syna Tomáše, s druhou ženou pak Jana. Kromě toho měl nemanželskou dceru „schovanici Martu s cizí ženou“⁶. Zažloutlé zápisy tak odhalují ledacos i z rodinných poměrů lidí žijících před staletími.

V letech 1559 až 1586 je v gruntovních knihách pardubického panství několik koupí a prodejů na jméno Jan Vinař – některé koupě a prodeje na sebe časově navazují, někdy i přesně a vesměs jde o usedlosti v sousedních nebo blízkých obcích. V roce 1586 kupuje Jan Vinař chalupu v Bělé (asi 8 km od Osic), kde v roce 1590 umírá. Mohlo mu být kolem 60 let, což odpovídá věku Jana, syna Václava z Osic – zřejmě byl jeho synem. Janův syn Martin byl třikrát ženat, měl však jen syna Václava se svou druhou ženou. Když krátce po porodu zemřela, oženil se potřetí, aby synovi zajistil matku, sám však v témže roce 1599 umírá.

Co dělal Václav v následujících 40 letech, není známo. Dovídáme se o něm až v roce 1640. Třicetiletá válka se tehdy blížila ke konci, avšak právě v posledních letech, kdy se bojovalo o Hradec, Pardubice a Chrudim, těžce doléhala na východní Čechy. V roce 1639 táhl na Pardubice Baner a lidé prchali před postupující armádou. Prchal i Jiří Košťál, který měl v Podůlšanech 2 1/2 lánový statek⁷.

⁶ Srotčí kniha 314/268v.

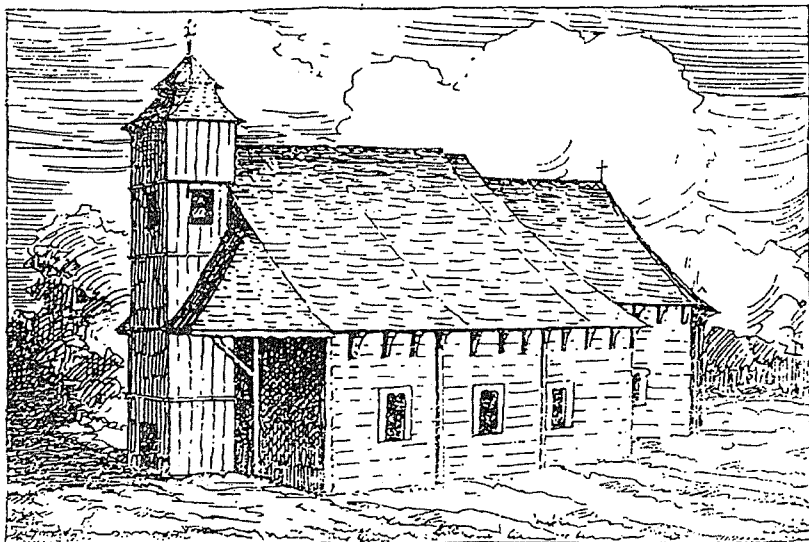
⁷ Urbář 1651 – rychta libižánská F 309.

Dostal se do Bohdanče, tedy nepříliš daleko od probíhajících bojů, tam se rozemohl a zemřel. Pěťadvacetiletá vdova Magdalena se sedmiletou dcerou Markétou byla v těžké situaci.⁸ Potřebovala hospodáře a proto dlouho neváhala a v roce 1640 se provdala za Václava Vinaře, syna Martina z Bělé, muže asi o 15 let staršího. Pravděpodobně se znali. Vsi byly tehdy malé, takže lidé z blízkých vsí se mohli znát. Václav byl svobodný (není známo, že by měl děti – doba nebyla právě nejvhodnější pro zakládání rodiny). Myslím, že když Košťál opustil Podůlšany, vzal sebou cennosti, sotva však nechal velký statek bez dozoru. Co když tam právě zůstal Václav Vinař, který mohl být na statku zaměstnán – třeba jako šafář. Jsou to samozřejmě dohady, život si však často s lidmi všelijak zahrává.

Magdalena s Václavem zle nepochodila. Václav byl zřejmě schopný, energický a dobrý hospodář. Už to, že udržel statek uprostřed války a probíhajících bojů v relativně dobrém stavu, mluví v jeho prospěch. Při sepisování berní ruly v roce 1653, to jest 5 let po válce, bylo v Podůlšanech z 11 statků 6 pustých, z 9 chalupníků zbyl v obci 1 a z 9 zahradníků žádný. Přitom Vinař měl 8 potahů, 25 kusů hovězího dobytka a 30 ovcí, poměrně víc než 1/3 dospělých osob (tj. pracovníků) v obci.⁸ Václav se nesporně snažil.

Vinaři se tak po 150 letech vracení do Podůlšan, kde do roku 1494 žil zmíněný již Jan Vinař.

Václav měl s Magdalenou syny Václava a Jana. Když v roce 1661 zemřel, bylo mu asi 62 let a jeho synové nedospěli. Nedlouho po jeho smrti – v letech 1664–5 byl⁹ „na vinařovském gruntě“ vystavěn dřevěný kostelík sv. Mikuláše.

Kostel v Podůlšanech

⁸ SÚA: Soupis poddaných podle víry – panství Pardubické. Velkostatek Pardubice: knihy svatebních smluv.

⁹ Kostelík byl rozebrán v roce 1895 a jeho interiér byl instalován ve venkovském kostelíku na národopisné výstavě v Praze v roce 1895. Na jeho místě byl roku 1903 postaven kostel zděný – Publikace: Národopisná výstava v Praze.

Stavba kostela v době tvrdé rekatolizace byla důkazem, že Vinaři byli tehdy věrnými syny církve římsko-katolické, i když možná Václav Vinař, který pamatoval ještě doby předbělohorské, byl kdysi nekatolíkem jako většina tehdejších obyvatel východních Čech. Postavení kostelíka krátce po smrti Václava Vinaře, kdy Václavovi ml. bylo asi 20 let a Janovi ještě o 7 let méně, zdá se nasvědčovat, že plnili přání nebo vůli svého otce, který měl zač Pánu Bohu děkovat. Přežili válku a Václav získal 2 1/2 lánový statek.

V Podůlšanech pak hospodařil jeho syn Jan, který se dožil 67 let a zemřel v roce 1702. V osické matrice zemřelých stojí, že „Jedouce do Prahy za vsí řečenou Semice za Poděbrady na cestě před večerem dokonal svůj život nenadále ...”.

Podle starého českého obyčeje dědil grunt nejmladší syn (teprve od konce 18. století syn nejstarší). Když Jan zemřel, bylo nejmladšímu synovi Jiřímu 14 let. Hospodaření na statku se ujal v 18 letech a v 19 letech se oženil. Neobvykle brzo, neboť potřeboval hospodyně. Jeho 6 synů dorostlo dospělosti. Jak řešit takové požehnání synů? Vrchnosti tenkrát nepřipouštěly dělení gruntů a najít pro 5 synů nevěstu či grunt na úrovni nebylo snadné ani na velkém pardubickém panství. Čtyři synové se stali kněžími – byla rodina skutečně tak religiózní nebo chtěla tímto způsobem zajistit slušnou budoucnost synů? Nejstarší Jan se stal premonstrátem v Želivu a přijal řeholní jméno Castulus¹⁰. Byl profesorem teologie a studoval práva, nějakou dobu byl vychovatelem u Kuenburgů v Mladé Vožici. Zemřel v 51 letech. Václav byl děkanem v Mladé Vožici a dožil se 62 let. Ve Vožici zemřel jako kaplan v 48 letech také František. V Sezemicích pak byl kaplanem Jiří, který se dožil jen 36 let.

Jiří měl 3 dospělé bratry, kteří jako starší si museli hledat nevěsty. Svobodných děvčat s gruntem (zejména větším) nebylo mnoho, neboť při větším počtu dětí, které rodiny tenkrát mívaly, býval na gruntu i dědic. Protože se však lidé tehdy nedoživali vysokého věku, bývalo dost vdov s gruntem, které potřebovaly hospodáře. Proto se tak často setkáváme se sňatky vdov. Předčasně umíraly i ženy, například při porodech a tak i muži se často dvakrát ženili. Také Jan, bratr Jiřího se přizženil ke vdově s větším statkem do vzdálenějších Platěnic a byl dvakrát ženat. Po 19 letech statek v Platěnicích prodal a koupil jiný v sousedních Prachovicích. V Platěnicích se mu narodilo 14 dětí a další v Prachovicích, kde Vinaři žijí dodnes. Z Janových synů se několik dožilo dospělosti, oženili se a širili jméno Vinař ve východních Čechách.

V roce 1735, kdy umírá Jan Vinař, kupuje v Platěnicích mlýn Jakub Vinař¹¹, jehož praděd měl před 100 lety chalupu v Úhřeticích u Chrudimě. Podle všeho předkem Jakuba z Úhřetic byl Tomáš, syn vinaře Václava z Osic, který tedy byl s velkou pravděpodobností předkem jak Vinařů v Podůlšanech tak v Platěnicích.

¹⁰ Oblastní archiv Třeboň: Katalog členů želivského kláštera.

¹¹ Dominikální kniha 172.

Válka se nevyhnula ani Vinařům v Úhřeticích, neboť podle berní ruly byla po válce v Úhřeticích mezi 14 pustými chalupami i chalupa vinařovská. Jestli obyvatelé Úhřetic se uchýlili pod ochranu chrudimských hradeb, válce se nevyhnuli, neboť Švédové Chrudim dobyli a vyplenili.

Otec platěnického mlynáře Jakuba – také Jakub i jeho děd Václav, syn Jakuba z Úhřetic, byli mlynáři. Václav byl prvním z 8 generací platěnických mlynářů Vinařů, kteří na Pardubicku žili až do 20. století. Mlynářem se vyučil v roce 1645¹². Život prvních dvou generací byl trudný. Václav se narodil nedlouho po Bílé hoře, za války přišel o domov a žil v těžkých válečných dobách, přežil však 4 císaře – Ferdinanda II, Ferdinanda III, Leopolda I. a Josefa I. Zemřel v roce, kdy na trůn nastoupil pátý (Karel VI.). Umírá 5. listopadu 1711 v Dvakačovicích u Chrudimě „maje k 90 letům“. 16 dnů po Václavovi zemřela jeho manželka „majíc k 70 letům“. Byla tedy o hodně mladší než Václav a mohla by být i Václavovou druhou ženou. Zdá se přijatelnější, že Václav pro ženění a založení rodiny v mladším věku neměl v tehdejších dobách podmínky; majetek neměl, nejprve pracoval na mlýnech jako mládek, později jako stárek a teprve v pozdějším věku snad jako nájemní mlynář. Víme, že jeho syn Jakub se narodil, když bylo jeho matce přes 30 let a otci mohlo být k padesátce. Jakub asi nebyl jejich jediným dítětem.

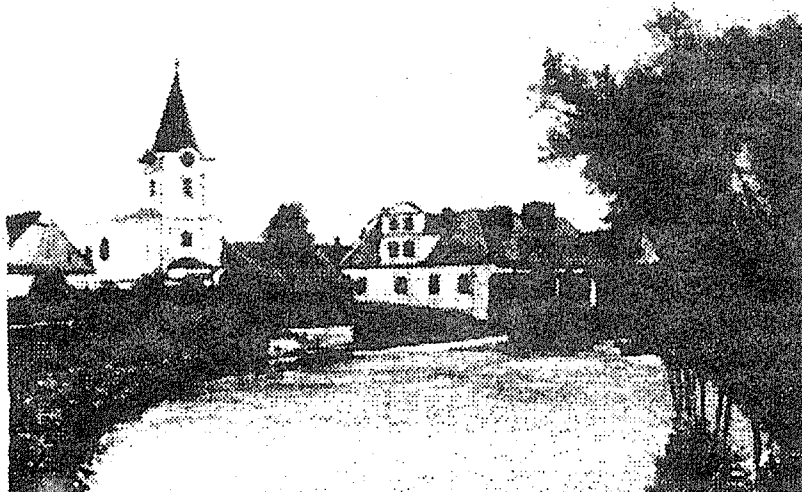
Podle chrudimské matriky žil Jakub koncem 17. století v Chrudimi. Pod Chrudimí bylo 11 mlýnů a je tudíž pravděpodobné, že často pracoval na těchto mlýnech a jeho synové se na chrudimských mlýnech vyučili mlynáři. Jakub ani jeho otec Václav však neměli v Chrudimi ani mlýn ani dům.¹³

Jakub měl tři syny a všichni byli mlynáři. Nejstarší Jan byl rosickou vrchností v 27 letech za 40 zlatých uvolněn z poddanství¹⁴, stal se pak chrudimským měšťanem a získal slušný majetek. V Chrudimi měl 2 domy, bydlel však v Dvakačovicích, kde zřejmě hospodařil na vrchnostenském mlýně jako předtím jeho otec. Ani Jan ani jeho mladší bratr Jiří neměli mužského potomka. Jakub se dožil ještě 57 let, avšak jeho potomci nedosahují ani tohoto věku. Jeho vnuci umírají v 38, 43 a 48 letech, další také v 48 letech a můj praděd v roce 1805 v 39 letech na TBC. Příčinou předčasné smrti bývala asi tuberkulóza nebo jak se říkalo suchá nemoc či úbytě. Říkalo se, že souchotiny jsou mlynářská nemoc ze zaprášení plic. Asi to nebyla příčina, ale napomáhalo to jejímu vzniku a rozbujení. Souchotiny byly postrachem ještě v 19. století, kdy na ně zemřela třináctiletá sestra mého děda, jeho 23letá první manželka, otec jeho druhé ženy, mé babičky a určitě jeden z jejich bratrů. Úděsná bývala někdy úmrtnost dětí. Ještě začátkem minulého století ze 7 dětí mého praděda zůstal naživu jen můj děd. Se zjišťováním příčiny úmrtí, zejména dětí, si tehdy hlavu příliš nelámali. Zapsali, že dítě zemřelo na slabost, od kašle nebo na křeče a matky se utěšovaly: Pánbu dal, Pánbu vzal.

¹² Kniha tovaryšů a učňů pardubického mlynářského cechu.

¹³ Okresní archiv Chrudim – městské knihy.

¹⁴ Sirotčí knihy velkostatku Rosice.

Starý platěnický mlýn

Jakub mladší se v roce 1730 oženil s vdovou po mlynáři a získal tak mlýn do zrostu, tj. dospělosti pětiletého syna zemřelého mlynáře. Vzal si zřejmě ženu starší než byl sám. Jemu bylo 25 let, zatímco vdova měla už 5 dětí. Žena mu však brzo zemřela, neboť 4 roky po svatbě měl dceru s druhou ženou. Marně jsem se pokoušel zjistit, či dcerou byla – nepodařilo se mi nalézt, kde byla svatba. Víím jen, že byla osobně svobodná. Nejspíše byla dcerou měšťana královského města nebo panského úředníka, které vrchnosti často propouštěly z poddanství. Jakub si byl vědom, že bude muset mlýn předat sirotkovi – pokud ovšem dospěje. Koupil tedy v roce 1735 svobodný mlýn v Platěnicích – asi mu k tomu dopomohl druhý sňatek. Manželka a po ní její děti byly osobně svobodné, mlynář však zůstával poddaným pardubického panství. Platěnický mlýn byl sice svobodný, to jest osvobozen od daní, platů vrchnosti a robot, zůstával však součástí panství a mlynář jeho poddaným.

Pruské války zabraly značnou část Jakubova života. V roce, kdy koupil platěnický mlýn procházelo Pardubickem 16 tisíc Rusů na pomoc císaři Karlu VI. ve válce proti Francii. Několik dní tábořili v sousedních Dašicích a zásobovali se v okolí – dobře prý však platili.

Jakubovi se ani v těchto zlých dobách zřejmě špatně nedařilo, neboť, když zemřel, byl jeho majetek oceněn na více než 10 tisíc zlatých. Kromě mlýna ceněného asi 1000 míšeňských kop,¹⁵ měl grunt asi ve stejné ceně v Dašicích, jejichž byl měšťanem. Dále měl zásoby obilí a velké pohledávky – dělal zřejmě venkovského bankéře. Půjčoval městům Dašice a Holice, farářům i mlynářům. Byl váženým občanem v Dašicích a zřejmě i v Pardubicích. Velmi se staral o svoji duši.

¹⁵ Od 15. století obíhaly v Čechách míšeňské groše; postupně nahradily české groše, které zůstaly v 16. století jen početní jednotkou; 1 český groš se rovnal 2 míšeňským. Po zavedení rýnského zlatého, zůstaly míšeňské groše početní jednotkou až do 18. století.

trojicy vjizni o kaffeni
 Roku 1675 v nedeli šestnactou
 do se brati trojicy vjizni o kaffeni
 Mikuláš Vosáhlo řemesla mlynářského
 že se u něho učil a vyučil řemeslu mlynářskému
 Václav syn Jakuba Vinaře ze vsi Ouřetic
 Pro jeho dobré chování jest přijat
 za tovaryše mladšího. Jméno jeho Václav Vinař.

Roku 1645 v nedeli šestnactou po sv. Trojicy učinil ohlášení Mikuláš Vosáhlo
 řemesla mlynářského, že se u něho učil a vyučil řemeslu mlynářskému
 Václav syn Jakuba Vinaře ze vsi Ouřetic.

**Kniha tovaryšů pardubického cechu mlynářů:
 zápis o vyučení Václava Vinaře z Uhřetic z r. 1645**

*V letu 1645 v nedeli šestnactou po sv. Trojicy učinil ohlášení Mikuláš Vosáhlo
 řemesla mlynářského, že se u něho učil a vyučil řemeslu mlynářskému
 Václav syn Jakuba Vinaře ze vsi Ouřetic.
 Pro jeho dobré chování jest přijat za tovaryše mladšího. Jméno jeho Václav Vinař.*

V roce 1744 dal postavit u mlýna skutečně vzácnou sochu Jana Nepomuckého s andělem. Za peníze, které na to vynaložil, bylo možno koupit slušný grunt. V závěti pak uložil dědicům zaplatit klášterům v Pardubicích, v Chrudimi a v Táboře 120 zlatých na mše. Uvážíme-li, že za svého relativně nedlouhého života získal značný majetek – přitom v těžkých dobách – jeho svědomí nemuselo být křišťálově čisté.

Když zemřel, zůstal po něm 16letý syn a 11letá dcera z 6 dětí, které se jim narodily. Vdově nezbývalo, než se brzo znovu vdát. Proto již za 4 měsíce po smrti svého manžela si bere za muže syna chrudimského mlynáře Novotného. Dorota s ním neměla lehký život, neboť v závěti si stěžuje, že s ní špatně zacházel a odkazuje mu jen 200 zlatých, ačkoliv její syn se přimlouval, aby mu odkázala aspoň 400 zlatých. Závěť nám tak dává nahlédnout do života dávno zemřelých lidí. Dorota zřejmě nebyla nejmladší, možná dokonce, že byla starší než Novotný, který, když se ženil, viděl spíš mlýn než mlynářku. S Novotným děti neměla – když zemřela, Novotný se znovu oženil a měl děti. Dorota si podle závěti přála, aby se její syn ihned ujal mlýna. Možná si nebyla jista poctivostí hospodaření svého druhého manžela a obávala se, aby nehospodařil do vlastní kapsy.

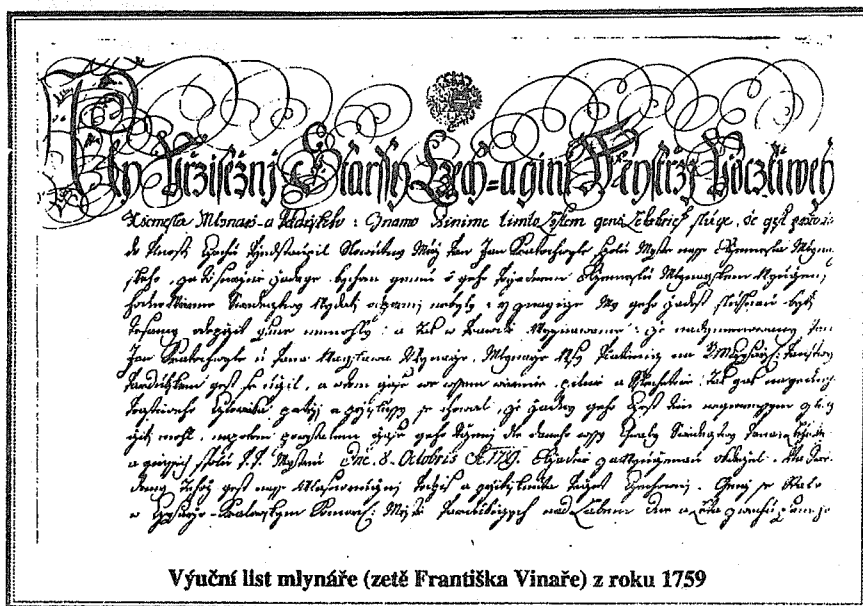
Zdá se, že Novotný nepředal mlýn Františkovi, jak si přála jeho matka, a že na něm nějakou dobu ještě dále hospodařil, neboť mlýn byl na Františka převeden v dominikální gruntovní knize teprve po 11 letech (i když něco z té doby asi připadlo na byrokratické řízení). Také majetek, který František přebíral, byl podstatně menší, než zanechal jeho otec.

František v životě mnoho radosti neužil. V roce, kdy se ženil, začala sedmiletá válka s Pruskem. U Hradce se sbíralo velké rakouské vojsko a ve vojsku řádl mor a úplavice. Prusové obsadili Hradec a Pardubice a v sousedních Kostěnicích tábořil rakouský generál Daun. V roce 1762 loupili v okolí kozáci a v sedmdesátých letech byla velká neúroda. Při inspekční cestě po Čechách navštívil v roce 1771 císař Josef také Pardubice a všude viděl neuvěřitelnou bídu – lidé umírali hladem a nemocemi.¹⁶

František se ženil v roce 1757 – ani ne rok po smrti své matky. Za ženu si vzal Dorotu (tehdy velmi časté ženské jméno), dceru Jiřího Vinaře z Podůlšan, takže tímto sňatkem se obě větve Vinařů, pocházející z Osic, po 200 letech spojily.

František zdědil po otci nejen mlýn ale beze sporu i nemoc. Měli 18 dětí, ale jen 3 přežily. Zřejmě na to měla vliv otcova nemoc a pak matčiny vyčerpávající porody, takže děti se rodily slabé. Když po narození dcery Anny krátce po narození zemřeli Václav a 2 Františkové, dalšímu dítěti se zřejmě už báli dát jméno František a tak je dali pod ochranu sv. Jana, jehož socha stála u mlýna a pokřtili ho Jan Nepomucký František. Asi ho zasvětili Bohu, neboť se skutečně stal knězem. Pak jim zemřely 2 děti, než se narodil dědic František, následující děti všechny zemřely po porodu nebo v dětském věku. Vinaři v Platěnicích mívali hodně dětí, přežívali však po generace jen jedním členem.

¹⁶ Údaje z historie východních Čech jsem čerpal z dějin Pardubic od J. Sakaře.

Výuční list mlynáře (zetě Františka Vinaře) z roku 1759

František umírá v roce 1785 v 48 letech jako jeho otec, jeho syn, také František, dokonce v 39 letech. Teprve můj praděd se dožil 61 let. Měl dva syny, kteří ho přežili, starší Antonín zůstal na mlýně v Platěnicích, František, můj děd, pak byl mlynářem v Borohrádku u Týniště nad Orlicí.

Vinařům se v Platěnicích i v Borohrádku v 19. století dařilo dobře. Postavili si nové prostorné budovy a mlýny přestavěli. Ve 20. století pak byly u obou mlýnů postaveny vodní elektrárny. Mlýny vyhořely, elektrárny však pracují dodnes.

Poslední Vinař, který hospodařil v Podůlšanech, zemřel v roce 1990, poslední Vinař z Platěnic zemřel v roce 1983. Rod platěnický udržují moji dva vnuci a syn mého bratrance.

Jméno Vinař je dnes rozšířeno i mimo východočeský kraj, i když tam se vyskytuje nejčastěji. Kdykoliv jsem se pokusil zjistit, odkud pocházejí Vinaři žijící mimo východní Čechy (v telefoním seznamu v Praze je 18 Vinařů a 17 žen toho jména) – pokud věděli, odkud byl jejich děd či praděd – vždy jsem nakonec končil ve východních Čechách.

Ing. Otakar Vinař, Jeremenkova 66, 147 00 Praha 4 – Braník

☎ (02) 460 869

Genealogie v poloze náhod

Mgr. Miroslav Oliverius

Jmenuji se Miroslav Oliverius, * 17.11.1953 v Kladně, o genealogii rodu Oliverius se aktivně – s přestávkami – zajímám od roku 1969. Ač přijmení našeho rodu zavdává dohady, že kořeny rodu sahají do Itálie, není tomu tak. Genealog Ing. Václav Oliverius (1895–1968), můj předchůdce, prokázal, že přijmení „OLIVERIUS” vzniklo přepisy v matrikách a komolením v lidové mluvě. Pochází z cisterciáckého řeholníka Benedikta Holibergiuse (1639–1714), který stejně jako jeho mnohem starší bratr, v písemných pramenech převážně zvaný Pavel Myslivec, (ale také Pavel Hubal, Hubálek, ale i Hubáček), narozen v Dolním Hradišti na Kralovicku (dnes okres Plzeň–sever) r. 1619, byl českého původu.

Přijmení Holibergius z nezjištěných důvodů obdržel Benedikt po vstupu do kláštera k plaským cisterciákům a toto brzy přijali, neboť jím byli nazýváni a psáni, synové Pavla Myslivce. Následně se setkáváme se změnami přijmení takto: do roku 1706 ještě Hubal, Hubálek, Hubáček, ale již v letech 1697–1724 se objevuje znění Hubalius, Hubelius, ale také již Holibergius (např. 1706) a následně Holiberius (1705–1782). Od roku 1742 až dosud v některých rodových větvích Oliberius, v roce 1778 poprvé v mé přímé linii OLIVERIUS. (Oba posledně jmenované tvary se tedy udržely dodnes.)

Hlavní zásluhy na těchto objasněních má † Ing. Václav Oliverius (o kterém se ještě dále zmíním). Já navázal na jeho výsledky s tím, že mám zásluhu na upřesnění tzv. Kladenské větve rodu, jakož i na zjištění a doplnění řady údajů o členech dalších rodových větví, především však z novější doby.

Náš rodokmen obsahuje na 800 nositelů přijmení Oliverius, to je mužů a žen, kteří se s tímto přijmením narodili, popř. žen, které toto přijmení vyvdaly. Dovolím si napsat, že 50 % mých úspěchů při dohledávání jmenovců bylo vytvořeno díky různým, někdy až neskutečným, náhodám. V následující části svého příspěvku si dovolím o těchto náhodách pojednat:

O genealogii jsem se začal aktivněji zajímat ve svých šestnácti letech. Měl jsem k dispozici podklady o dějinách našeho rodu po své babičce Barboře Oliveriusové († 1969), která je zkraje šedesátých let obdržela od jistého pana Vydry (1908–1984) z Rakovníka. Ten se o Oliveriusey zajímal z důvodu, že jeho babička Marie, prov. Šilerová, se 24.3.1863 narodila v Terešově, v rodině bednáře Františka Oliveriuse (1835–1880). Podklady Jindřicha Vydry končily údaji o členech rodu na přelomu 19. a 20. století. Já, tehdy student střední školy, jsem navštívil všechny kladenské nositele přijmení Oliverius, vyzpovídal je a pečlivě jsem zaznamenal všechny podstatné informace, údaje jak o dotazovaných, tak i o jejich příbuzných. V roce 1974 jsem takto doplněné údaje zapracoval do Vydrových podkladů a za pomoci kopírovacích papírů jsem je vyhotovil cca

v deseti výtiscích. Obdrželi je všichni dotazovaní včetně otcova bratrance „strýce Mirka z Austrálie“. Jeden výtisk jsem odeslal také panu Vydrovi do Rakovníka, který mi velmi brzy poděkoval, nevěře, že se našel někdo, kdo má také zájem o rodokmen, konkrétně o rodokmen Oliveriusů. Slíbili jsme si, že společně vyrazíme do Terešova, kde začínala stopa k neznámému „pisateli rodu Oliveriusů“. (Bohužel, tato naše výprava se nikdy neuskutečnila, neboť jsem začal studovat VŠ, ženil se, odešel na vojnu, zaopatřoval rodinu a najednou jsem obdržel smutnou zprávu o úmrtí jmenovaného J. Vydry.)

Jak jsem již uvedl, jeden výtisk mnou zpracovaného rodokmenu putoval i do daleké Austrálie. A zde se začínají odvíjet náhody, kterým vděčím(-e) za zjištění neocenitelných informací o svých (o našich) jmenovcích:

Náhoda první: **Rodokmen Oliveriusů z Austrálie**

V první polovině sedmdesátých let mi od Miroslava Oliveriuse, otcova bratrance, žijícího od r. 1948 v Austrálii, poštou přišel rodokmen Oliveriusů. Jednalo se o všechny mé předky v přímé linii – počínaje Pavlem Myslivcem (*1619) a konče mým pradědečkem Františkem Oliveriusem (*1835). Strýc Mirek pouze v průvodním dopise poznamenal, že v Melbourne na Monashově univerzitě dočasně vyučuje ruštinu doc. Oliverius a ten, že mu poskytl přiloženou fotokopii rodokmenu. Jména i základní data jmenovců odpovídala podkladům od J. Vydry. Utvrdil jsem se, že náš rod skutečně pochází z Kralovicka, z malé vesnice Dolní Hradiště, tedy, že jeho kolébka je v Čechách.

Náhoda druhá: **Světová kniha Oliveriusů**

Uběhlo více jak deset let. Se strýcem z Austrálie jsme si i nadále dopisovali. Já mu oznamoval, kdo z Oliveriusů se na Kladensku narodil, ženil, zemřel. On mi oznámil, že doc. Oliverius se v roce 1972 vrátil domů.

A najednou mi z Austrálie přišlo sdělení, že mi strýc objednává knihu THE WORLD BOOK OF OLIVERIUSES (Světová kniha Oliveriusů), kterou má vydat vydavatelství FAMILY HERITAGE ze státu Ohio (USA). Kniha koncem roku 1992 skutečně došla, ale následně hned po ní dopis od rozhořčeného strýce, který mě žádal, abych doplnil „svůj rodokmen ze sedmdesátých let“ s tím, že on ho přeloží do angličtiny, aby ten „blbec“ v Americe viděl, jak se dělá rodokmen. Když jsem se později seznámil s anglickým obsahem textu knihy, pochopil jsem strýcovo rozhořčení. Kniha obsahovala základní heraldická pravidla pro tvorbu znaků, uváděla soupis „nejvyšších“ archivů ve všech evropských státech, v USA a v Kanadě, zdůvodňovala, proč se Evropané vystěhovali do Ameriky, poučovala (obecně), jak se dělá rodokmen, ale o Oliveriusech pojednávala jen titulní strana (název THE WORLD BOOK OF OLIVERIUSES) a posledních cca deset stránek, kde byly uvedeny adresy 92 rodin Oliveriusů, které byly objeveny v různých evidencích v USA, Kanadě (a můj strýc v Austrálii).

V roce 1993 se měla naplnit moje čtyřicítka. Řekl jsem si, že splním strýcovo přání a k tomuto kulatému výročí, že vydám aktualizovaný rodokmen. Stalo se tak k 17.11. téhož roku, kdy jsem rodokmen vydal formou xeroxované brožury v edici SAMIZDAT s názvem „Rodokmen kladenské větve rodu Oliverius“.

Náhoda třetí

Pan vikář zná také Oliveriuse ...

V době, kdy byl „Rodokmen“ v hrubopise jsem o této své genealogické práci sdělil několik slov unhošťskému vikáři P. Jaroslavu Ptáčkovi. Jmenovaný před příchodem do Unhoště působil na Rokycansku, proto se mne optal, zdali jsem při zpracovávání rodokmenu našel i jistého Oliveriuse z Terešova. Slovo dalo slovo, a pan vikář zjistil jeho přesnou adresu. Obratem jsem do Terešova panu Františku Oliveriusovi (* 1927) napsal a on mi z tzv. „mrtvé evidence“ býv. MNV Terešov zjistil odpovědi na mé dotazy, týkající se především zemřelých a následně i odstěhovaných terešovských Oliveriusů. V závěru svého dopisu mi oznámil, že moji žádost předal své sousedce odnaproti doc. Oliveriusové, která měla v Terešově rekreační chalupu.

Náhoda čtvrtá

Paní docentka váhala, ale nakonec napsala

Doc. PhDr. Eva Oliveriusová, CSc. – jak se mi následně přiznala – přendávala můj dopis z místa na místo. A když přišel konec roku, tak si řekla, že do Nového roku nebude mít resty a nakonec napsala. Její dopis z 29. 12. 1993 byl pro mne milým překvapením. Dovolím si citovat krátký úryvek z tohoto dopisu: „... Ani můj tchán, ani manžel už nežijí, ale mám u sebe kopii „Pamětní knihy“ a další poznámky. „Pamětní knihu“ dal dohromady bratr mého tchána Václav Oliverius, poznámky můj tchán. Pokud byste měl zájem se na tyto texty podívat, bylo by to možné ...”.

Zájem jsem měl – a velký! Ihned v polovině měsíce ledna 1994 jsem paní Evu navštívil v jejím žižkovském bytě a skutečnost splnila očekávání!

Náhoda pátá

Náhoda pátá vysvětluje náhodu první

Při mé návštěvě u paní Evy Oliveriusové mi tato nejdříve předložila k nahlédnutí „výťah“ z historie rodu Oliverius, který pořídil její tchán podle podkladů svého bratra Ing. Václava Oliveriuse. Tentýž „výťah“ (ve fotokopii) jsem jí obratem ukázal já. Teprve po mém vysvětlení, že jsem tento materiál obdržel z daleké Austrálie od otceva bratrance Miroslava Oliveriuse se vše uvedlo na pravou míru. Začátkem sedmdesátých let na univerzitě v Melbourne působil její manžel Doc. PhDr. Zdeněk F. Oliverius, DrSc. a ona si vzpomněla na návštěvu jednoho Čecha – jmenovce, kterému manžel nějaké informace o přijetí Oliverius poskytl.

A potom jsem se nepřestával divit já. Kopie „Pamětní knihy“ nejen, že prozradila ohromné nadšení svého autora Ing. Václava Oliveriuse při jejím psaní, při vyhledávání podkladů v matrikách, v zašlých archivních materiálech apod, ale

zároveň přesvědčivě prokázala, že můj předchůdce – genealog Jindřich Vydra z Rakovníka na dobrých devadesát procent vycházel právě z této práce. Zanedbatelné nebyly ani poznámky, které dodatečně pro svoji potřebu k „Pamětní knize“ dopsal Jaroslav Oliverius (1898–1972), tchán doc. Oliveriusové.

Náhoda šestá: **Po stopách Ing. Václava Oliveriuse**

Pamětní knihu rodu Oliveriusů (větve Třebnušské a Terešovské) jsem se svolením doc. Evy Oliveriusové vydal jako druhé číslo Samizdatu – v dubnu 1994. Tato kniha končila údaji o členech rodu pocházejících z obce Terešov a ze sousední obce Třebnuška (dnes okres Rokycany). S pomocí pana Františka Oliveriuse z Terešova jsem zmapoval všechny příslušníky (mrtvé i živé, kteří v knize chyběli a po korespondenčním upřesnění jsem vydal Samizdat č. 3 pod názvem „Soupis Oliveriusů – větve Třebnušovské a Terešovské“, a to v červnu 1994. *(Z větve Terešovské vyrůstá m.j. větev Kladenská, a to díky mému pradědečkovi Václavovi, který z Terešova odešel na Kladensko za prací.)*

Soupis mi umožnil zjistit, že Ing. Václav Oliverius měl dvě děti – dceru Evu a syna Pavla. A skutečně dopis Ing. Pavla Oliveriuse mi potvrdil, že je synem hledaného Ing. Václava Oliveriuse. Domluvili jsme se, že ho navštívím v Zahradním městě. Po zdolání labyrintu ulic – Šeříkovou a Jasmínovou počínaje a Hlohovou konče jsem konečně skončil v ulici Hvozdíkové. Nejen, že jsem na vlastní oči uviděl vázanou „Pamětní knihu naší rodiny“ (Oliveriusů), která obsahovala mnohem a mnohem více nositelů našeho příjmení než strojopis od pí. Evy Oliveriusové, ale zatočila se mi hlava, když mi Ing. Pavel sdělil, že pravidelně navštěvuje manželčiny příbuzné v jedné vesnici na Unhošťsku. A zase náhoda, ta vesnice je ve skutečnosti částí města Unhoště, i když dům příbuzných Pavlovy manželky je vzdálen od našeho cca jeden kilometr. Nechtěl jsem ani pomyslet na to, že jsme se zde při náhodných procházkách museli potkávat.

Náhoda sedmá: **I v Kansasu žijí Oliveriusové**

Posledního března 1994 mi sdělil Miloslav Oliverius (* 1953) z Třemošné, že o historii rodu se zajímala i jeho teta Blanka Oliveriusová, provdaná Eiseltová, z Ledče nad Sázavou, která vlastní „nějakou knihu o Oliveriusech v USA“. Paní Blanku jsem navštívil a ta mi nejen knihu „FREEDOM IN THE WILDERNESS“ (Svoboda v pustině) zapůjčila, ale vyprávěla mi i následující příběh:

„Koncem července 1987 Blanka Eiseltová upravovala hrob svých zemřelých rodičů na hřbitově v Drahoňově Újezdě – sem pohřbívají své zemřelé občany z Terešova a Třebnušky. Pomalu s prací končila, když k ní přikročili dva muži. Jeden z nich jí položil otázku, zda patří do rodiny Oliveriusovy. Přisvědčila, že je dcerou zde pochovaných rodičů. Tazatel obratem její odpověď přeložil do angličtiny a tvář druhého muže se rozjasnila. Nežli však mohlo dojít k tomuto náhodnému setkání, uběhlo dlouhých devatenáct let. V roce 1968, na druhé straně oceánu – v USA, ve státě Kansas, se rozhodli manželé Kraisingerovi, že zmapují své předky a zpracují tak vlastní rodokmen. Dostali se až do roku 1845, kdy se

6. ledna v malé české vesnici Sebečice u Zbirohu narodil manželův prapředek Albert Kraisinger, se kterým jeho manželka Barbora, roz. Oliveriusová, rodačka z Terešova, odešla roku 1878 do nové vlasti – do USA. Kraisingerovi své poznatky, získané studiem dokladů, literatury, ale i vyprávěním starších příbuzných sepsali a prostřednictvím vydavatelství Mennonite Press, Inc., North Newton v roce 1986 vydali jako knihu pod výše uvedeným názvem. O rok později osobně navštívili tehdejší Československo, rodná místa svých předků. V září 1994 se souhlasem pí. Blanky Eiseltové a za překladu doc. Evy Oliveriusové jsem vydal Samizdat č. 4 pod názvem „Svoboda v pustině“

Aby náhodám bylo uděláno zadost, tak průvodcem manželů Kraisingerových při jejich návštěvě v býv. ČSSR byli manželé Pavel a Marcela Iblovi z Rakovníka – zeť a dcera † Jindřicha Vydry, který si s Kraisingery a Oliveriusy z Kansasu dopisoval.

Náhoda osmá: **Moje nevěsta se také zajímá o rodokmen**

Když už jsem měl zpracován kompletní soupis Oliveriusů z větví Třebnušské, Terešovské, Kladenské, ale i z Kansasu, rozhodl jsem se, že zpracuji kompletní soupis všech Oliveriusů - alespoň v České republice. V první polovině roku 1994 jsem všem zjištěným jmenovcům hlavně podle adres v telefonních seznamech rozeslal dopis, kterým jsem žádal o vyplnění přiloženého dotazníku. (Celkem těch dopisů odešlo sedmdesát.) Slíbil jsem, že žádné údaje nepoužiji jinak než pro zpracování soupisu, který bude vycházet z rodokmenu Oliveriusů. Zároveň jsem se zavázal, že každému, kdo mi poskytne informace tím, že vrátí vyplněný dotazník, zašlu do konce ledna 1995 "Soupis nositelů příjmení OLIVERIUS". Tak se skutečně stalo, protože se mi vrátilo vyplněných 65 dotazníků. Při té příležitosti se musím zmínit ještě o jedné náhodě: Napsal jsem pí. Růženě Oliveriusové do Ústí nad Labem. Ta mi napsala hezký dopis, ale odkázala mě na svoji příbuznou pí. Marii Heklovou, roz. Oliveriusovou do Panošího Újezda u Rakovníka. Paní Heklové se blížilo 89 let, ale i tak mi napsala, že si toho tolik nepamatuje, ale „... moje nevěsta se také zajímá o rodokmen Oliveriusů!“ Spojil jsem se tedy s pí. Věrou Heklovou z Dobříše a ta nejen, že mi poskytla řadu údajů, které zjistila vlastním studiem archivních fondů a příslušných matrik, ale navedla mě na stopu Oliveriusů, kteří se přes stát Nevada dostali do Kalifornie, kde jejich potomci žijí dodnes. A právě tito potomci – manželé Sharon a David Roddickovi – zde zpracovávali rodokmen, do kterého paní Věra přispěla řadou informací o Oliveriusech z Čech. A tak mi zapůjčila genealogickou práci Roddickových a já tak mohl doplnit Soupis Oliveriusů v Samizdatě č. 5 (únor 1995) o jmenovce ze států Virginie, Illinois, Indiana, Minnesota a Kalifornie.

(Ze slušnosti jsem jeden výtisk Samizdatu poslal i Roddickovým do San José, neuplynul ani půlrok a setkali jsme se v Panoším Újezdě – já, pí. Věra a Marie (1906) Heklovy, pí. Sharon Roddick (* 1952) se svoji matkou Dolores Belan, roz. Oliverius (* 1919). Při setkání nemohla chybět doc. Eva Oliveriusová, která svoji angličtinou napomohla k snadnému dorozumění se.)*

Náhoda devátá:

Tento dopis předejte panu Oliveriusovi

V letech 1992–1995 jsem vedl redakční radu vlastivědného regionálního periodika MUZEJNÍ LISTY, které vydávalo Okresní muzeum v Kladně. Rok 1993 byl pro Kladno ve znamení kulatých výročí: narození (120 let) a úmrtí (60 let) Antonína J. Čermáka, starosty města Chicaga, který se narodil právě v Kladně. Kladno vyčkávalo, jak si tato výročí připomene americká strana. Když přijela z USA delegace města Prahy se sdělením, jak si Chicago – i po tolika letech – svého starosty váží, začalo se slavit i na Kladně. Okresní muzeum vydalo vzpomínaný zpravodaj, jehož titulní strana byla věnována tomuto slavnému kladenskému rodákovi. Zpravodaj byl v několika výtiscích zaslán i do samotného Chicaga.

Dlouho se nikdo neozýval, až k rukám ředitele OM Kladno přišel dopis s americkými poštovními známkami a poštovními razítky pošty Chicaga. Myslelo se, že americký pisatel bude děkovat, popř. chtít doplnit údaje o bývalém starostovi, ale skutečnost byla jiná.

Pisatelem dopisu byl pan William Kerins, kterému se – z mně neznámého důvodu – Muzejní listy dostaly do rukou a on si v tiráži přečetl, že vedoucím redakční rady je nějaký Miroslav Oliverius. A tak jeho krátký dopis žádal ředitele okresního muzea: „Tento dopis předejte panu Oliveriusovi. Byl bych rád, kdyby mi napsal, zda nejsme příbuzní, protože můj pradědeček se také jmenoval Oliverius – Jan Adam – a pocházel z Čech.“ Samozřejmě, že jsem odepsal.

O Janu Aloisi (Adamu) Oliveriusovi jsem nakonec pojednal v Samizdatu č. 7 (prosinec 1995), kde jsem (s kolektivem dopisovatelů) rozepsal životopisy nejvýznamnějších nositelů příjmení Oliverius. A pradědeček W. Kerinse mezi ně bezesporu patří. V druhé polovině minulého století byl novinářem, založil a redigoval mnoho časopisů jak doma, tak následně v USA. V roce 1885 vedl tzv. „Divadelní loď“ Čechoameričanů z USA do staré vlasti na představení ve znovuotevřeném Národním divadle, kdy o této návštěvě Čechů amerických v Praze psal např. Světozor (viz č. 937 z 26.6.1885).

Uvedl jsem devět náhod, které mi nedocenitelně jednak napomohly k doplnění vlastního rodokmenu, ukázaly mi na členy rodu, o kterých jsem neměl ani tušení, ale zároveň mě často seznámily s lidmi, se kterými jsem se – prozatím – viděl jednou, maximálně dvakrát, ale tato krátká setkání z nás udělala přátele a udržujeme spolu alespoň písemný kontakt. Např. s výše vzpomínanou doc. Evou Oliveriusovou se setkáváme pravidelně – ať v jejím bytě na Žižkově nebo u nás v Kyšicích, popř. v samotném Terešově, rodové „kolébce“ našich rodových větví, a kolikrát si klademe otázku: „zdalepak si naši předkové pomyslili, že se jednou jejich – hodně příbuzensky vzdálení – potomci budou stýkat.

Odpověď zní: „Asi ne!“ Máme asi pravdu, protože nebyt náhody, tak

VI.

Zjištěná
generace

VOJTĚCH OLIVERIUS
* 29. 2. 1788 Břízko
† 19.12.1844 Třebnuška
m. Anna, r. Čihová
∞ 12. 1.1808 Planá nad Mží

VII.

VÁCLAV OLIVERIUS
* 11. 2. 1812 Třebnuška
† 22. 1. 1852 Terešov
m. Marie, r. Nová
∞

JOSEF OLIVERIUS
* 24. 2. 1815 Třebnuška
† 9. 3. 1900 Třebnuška
m. Anna, r. Karasová
∞ 24. 2.1835

VIII.

FRANTIŠEK OLIVERIUS
* 6. 2. 1835 Terešov
† 10. 5. 1881 Terešov
m. Barbora, r. Hubrová
∞

JOSEF OLIVERIUS
* 17. 8. 1836 Třebnuška
† 8. 1. 1908 Třebnuška
m. Josefa, r. Šmídová
∞ 20. 7. 1858

IX.

VÁCLAV OLIVERIUS
* 5. 7. 1874 Terešov
† 30. 3. 1917 Dřín
m. Anna, r. Holečková
∞ 26. 1.1901 Pchery

FRANTIŠEK OLIVERIUS
* 19. 7. 1859 Třebnuška
† 10. 8. 1915 Terešov
m. Marie, r. Hendrichová
∞ 26.11.1891 Vinohrady

X.

FRANTIŠEK OLIVERIUS
* 18. 8. 1904 Pchery
† 28. 6. 1966 Kladno
m. Barbora, r. Dobrá
∞ 5. 4. 1926 Hnidousy

JAROSLAV OLIVERIUS
* 10.10. 1898 Terešov
† 21. 3. 1972 Praha
m. Anna, r. Kolářová
∞ 18. 7. 1925 Mlečice

XI.

MIROSLAV OLIVERIUS
* 27. 1. 1933 Motyčín

m. Věra, r. Mašková
∞ 13. 4. 1952 Mšec

Doc.PhDr. ZDENĚK F. OLIVERIUS, Dr.Sc.
* 5. 1. 1927 Mlečice
† 20. 9. 1978 Praha
m. Doc. PhDr. Eva Štěpánková, CSc.
∞ 4 6. 1954 Praha 1

XII.

Mgr. MIROSLAV OLIVERIUS
* 17.11. 1953 Kladno

m. Pavla, r. Kazdová
∞ 19.11. 1977 Křivoklát

MUDr. VERONIKA OLIVERIUSOVÁ
* 14. 2. 1956 Ústí nad Labem
∞ 28. 3. 1978 provdáním za
MUDr. Jiřího Bártu
příjmení Oliveriusů končí

XIII.

VOJTĚCH OLIVERIUS
* 4. 2. 1981 Kladno

Grafické znázornění příbuzenského vztahu autora příspěvku Mgr. Miroslava Oliveriuse s Doc.PhDr. Evou Oliveriusovou, CSc. v přímých liniích rodu.

Mgr. Miroslav Oliverius, Malé Kyšice 102, 273 51 UNHOŠŤ

V obecném povědomí vystupuje Karel starší ze Žerotína jako vzdělaný a zcestovalý muž, šlechtic pevný ve své víře v Boha, oddaný službě své vlasti. Na přelomu 16. a 17. století zastával řadu významných veřejných funkcí, byl dokonce zemským hejtmanem. Často navštěvoval císařský dvůr ve Vídni a mnohé osobnosti z panských i církevních kruhů si vážily jeho slova. Žerotínova úloha v bouřlivé době náboženských třenic a povstání zemských stavů v Čechách a na Moravě proti nadvládě Habsburků je nesporná, i když na jeho postoje a angažovanost lze pohlížet s jistými rozpornými pocity.

O jeho diplomatických schopnostech velkého formátu vypovídá bohatá korespondence, kterou vedl v českém, německém, latinském, dokonce francouzském jazyce s četnými představiteli šlechty i kléru jak katolického, tak i nekatolického vyznání. Mezi stovkami těchto dopisů převážně politického obsahu jsou zachovány i takové, jež svědčí o jeho hospodářských zájmech a péči o vlastní majetek. Zmiňuje se také často o neduzích, které jej s přibývajícím věkem čím dále tím více trápily. Zvláštní kapitolu tvoří listy zcela osobního rázu, které posílal svým nejbližším, a také členům rodiny jeho dcery Bohunky, do níž se přivdala.

Mnohé z jeho dopisů nám mohou přiblížit dosud málo známé rysy Žerotínovy povahy. Dva první ze zde uvedených jsou příkladem toho, jak stárnoucí šlechtic pohlížel na lásku a problémy manželství, třetí dopis Žerotín posílá jako přímělu za provinilce, ve čtvrtém dopise odmítá nabídku ženicha pro svou dceru Alenu.

Tyto čtyři dopisy se nacházejí v korespondenci Karla staršího z Žerotína, publikované v minulém století Petrem, rytířem Chlumeckým.¹ Autor ve své knize nemá komentářů; protože jsem se zajímala o původ a osudy lidí, jimž byly dopisy adresovány, nebo o nichž se Karel starší z Žerotína ve svých listech zmiňoval, pátrala jsem v jiných pramenech a odborné literatuře. Některé zajímavé okolnosti, týkající se jednotlivých osob, které by mohly zajímat čtenáře, připojuji zde ve vlastních poznámkách.

¹ Originální texty dopisů jsou ku zlepšení čtivosti poněkud zkráceny, některá zastaralá slova nahrazena aktuálními výrazy, většinou použito současné gramatiky.

Službu svou vzkazuji, urozená paní, paní teta² má zvláště milá, abyste zdravá jsouc všelijak se dobře míti ráčila, přál bych Vám věrně!

Ne nadarmo i Písmo praví, že ve všech činnostech největší je láska a jako důvod uvádí, že nikdy nepřestává. Neboť stálost a ustavičnost lásky je taková, že i kdyby všechny jiné věci zahynuly, ona zůstává v své celosti bez proměny, bez zmenšení, bez přerušování, tehdy nejvíce přemáhající, když nejvíce odporu okouší a nejvíce se rozmáhá, když téměř udušena bývá. Toho jsou jistoty a doklady mnohé a pevné. Kdybychom sami toho neshledávali a neokoušeli, snad bychom tomu neveržili, ale vidíme příkladů tak mnoho na každý den, že nelze více o tom pochybovati, nežli o ohni, že páli a o ledu, že studí.

Mezi těmi příklady spatřuje se jeden o panu Vilimovi z Vrchlabí, který, jsa tolikrát odbyt, tolikrát odpraven, tolikrát téměř vši naděje odsouzen a zbaven, přece se navrácí. A proč? Protože té upřímné lásce, kterou k paní tetě má, nemůže sbohem dáti, jak sám od paní tety dostává. A proto jí ho nemůže dáti, že ona (láska) jsouc stálá, jsouc pevná, nemůže se poddati a toho se spustiti, k čemu jednou opravdově přilnula a s čím se nerozdílným jakýmsi tovaryštvím spojila. Pročež, ačkoliv paní teta takovou jeho láskou a z ní pocházejícími službami pohrdá, on však neohlídaje se na to, přece trvá v své upřímnosti, přece zůstává v naději, přece čeká v trpělivosti, maje grunt všech těchto činností na lásce založen, která mu z nich ani na kročej jeden ustoupiti nedá.

Kterak tedy tak zatvrdilého srdce rácte moci býti, že shledávajíc vskutku netoliko naoko, spatřujíc takovou stálou a neproměnnou k sobě mysl jeho, rácte ho moci tak dlouho trápiti a podobně jako skřipcem někdy jej nejvýše vytáhnouti, totiž některým příjemným slovem v doufání postaviti, jindy zas ho spatra dolů spustiti, totiž všecku naději pojednou odkrojití? Divu by nebylo, aby se v kámen nějaký obrátil a všecken cit ztratil, když – jak uvnitř hoří a zvenčí mrzne – všecku přirozenost odporujícími si případy v sobě porušuje.

Proto i já, maje nad ním lítost, nemohl jsem toho pominouti, abych se za něj znovu u Vás nepřimluvil a Vám jej nepřipomněl. Ačkoliv byl jsem toho úmyslu ústně to vykonati, příčinou nedostatku na zdraví svém nesměl jsem se tak daleko pustiti na cestu. Z této příčiny místo sebe samého toto psaní ku paní tetě posílám, a své předešlé prosby a přimluvy připomínaje, velice žádám, aby jej paní teta taky již jednou potěšila a i mně toho přála, abych svým jednáním zahanben nebyl. Nebude toho bohdá paní teta litovati, Pán Bůh toho požehná a já se Vám tolikéž odsloužím a jsa pln důvěry, že aspoň nyní něco obdržím, závěrku činím a Pánu Bohu osobu Vaši poručuji.

Váš volný a služebný ujec

Karel starší ze Žerotína

Datum v Brně, v pátek 13 dne měsíce dubna leta 1612

² V tehdejší době slova jako: teta, ujec, švagr, syn aj. se používala i v jiném smyslu a neoznačovala vždy příbuzenský vztah, který se jim přikládá nyní.

Jak by mohla paní Kateřina takovému přátelskému naléhání odolat? Dopis měl zřejmě úspěch, protože trápení nápadníka zakončil happy-end. Paní Kateřina Morkovská ze Zástřízl, vdova po nebožtíku Vilímovi z Vickova a na Bystrici, podala svou ruku Vilému Kurovskému z Vrchlabí. V deskách zemských je psáno, že „Vzal ji na pravý spolek na sumu 15.000 zlatých na statku prusinovském, na níž ona ho již dříve na spolek přijala“³. Po deseti letech však přišla osudová rána: pro účast na povstání moravských zemských stavů byl v roce 1622 Vilém z Vrchlabí zbaven všech statků a uvržen do žaláře v Brně na Špilberku ...

Jiný dopis je adresován nejvyššímu písaři moravských desk zemských, jehož rozpadající se manželství se Žerotín snažil zachránit. Dle poznámky na zachovaném listu nebyl nakonec tento dopis odeslán, ale nahrazen osobní rozmluvou. To byl opět jeden z Žerotínových diplomatických tahů, protože tvrdá slova, která ve svém rozhorlení použil, napsaná – černá na bílém – by byl asi kritizovaný šlechtic neunesl, a mezi dvěma muži by bylo jistě došlo k roztržce s vážnými důsledky.

„Panu Čejkovi z Olbramovic

Urozený, statečný rytíři, pane a příteli můj zvláště milý ... “ Po obvyklé úvodní frázi Žerotín píše, že kdyby nebylo dávné důvěrnosti a vzájemného přátelství, které ho mělo vždy k tomu, aby se Čejkovi snažil co nejvíce prospěti, nepsal by, jelikož se musí obávat, že obsah dopisu nebude příjemci tuze milý. Doufá však, že upřímnost, s jakou list píše, najde pochopení.

Nedávno se totiž dozvěděl, že pan Čejka „od manželky se oddělil netoliko statkem a hospodářstvím, ale i manželskou láskou, takže s ní nebývá ani za ní nejezdí, ani o jejich věcech vědět nechce a sumou ne jako manžel, ale nepřítel nějaký k ní se chová ...“. Žerotín je z toho zarmoucen, a to i proto, „že všechno to v jakémsi nebezpečnosti zůstává“, což chce níže osvětlit. I když nepochybuje, že Čejku k tomuto jednání „nějaká zvlášť nesnesitelná těžkost přivést musela neb takové věci se bez příčiny nedějí“, neví, zda by se nedala přemoci.

„Že paní jest starší než její manžel, to není nic neobyčejného, neboť mnozí, majíce starý ženy, pěkně se s nimi snášejí. Já sám měl ženu o deset neb jedenáct let starší a přece mezi námi nesvornosti nebyly. Že jest nemocí sklíčená, tím hodnější jest politování a ochrany než nenávisti a opuštění. Že snad jest něco nevhodná, poněvadž to od věku a trápení, v němž pořád zůstává, přichází – i to by mělo být od rozumného člověka uváženo býti a sneseno. Že snad ve všem stran jejího majetku Vám po vůli byla, statek její po rodičích jejich nabyta a ne po mužích; nemůže se jí za zlé míti, že je zabezpečení svých dětí žádostiva.“

A tak Žerotín nemůže přijít na žádnou příčinu panina zavržení, leda by Čejka myslel, „že manželství lze tak lehce vzítí a zas pustiti, jako snad statek koupiti a potom zase prodati ... “. Připomíná mu slib, který před Bohem a jeho církví při sňatku učinil, že ji chce milovati, chrániti, neopouštěti do své nebo její smrti.

„Čistě⁴ to milování a ochrana: Vy na Syrovicích, ona na Polici, ona v loži sotva s duší, Vy pak v statku s dobrým bydlím! Ne tak, pane písaři nejvyšší,

³ Viz DZ Olom. 33, f. 200. Opisy.

⁴ čisté = pěkné, krásné

nevymínili jste starosti ani nemoc, ani nezpůsoby, ani statek, než protože jste slíbil před Bohem, Boha za svědka berouc, proto také od toho dobrovolného slibu nemůžete ustoupiti, leč byste ze sebe křivopřísežníka a z Boha křivého svědka učinil, čehož bych Vám nepřál. Sám vim, že je Vám nesnadno se přemoci, neb těžko jest zdravému s nemocným, mladému se starým, veselému s nevrlym a drtkavým⁵ pobývati, ale Vy jste z těch, kteří v těle jsou proti tělu oudům rytěři ...“.

Pan Čejka si má uvědomit, že se tomuto kříži nevyhne, má pomyslet také na to, že jeho manželství je z těch, „kdy s člověkem ruka Boží potřásá, aby nezmrtněl v libostech života tohoto. Utíkati před Boží vůlí jest daremné, ona všude dosáhne, a také hříšné, neb jest znamením vzpoury, nad kterýžto hřích podle písma většího není“.

Víc se o tom Žerotín nechce šířit, to přináležejí knězi. Jde však „též o věc politickou“, kdy pan Čejka škodí svému jménu a pověsti. Bude se mluvit o jeho nestálosti, že se včas dobře nerozmyslil nebo že se později tak změnil. Když si ji jednou vzal, musí ji teď míti, ať je jakákoliv, i kdyby mu to bylo proti mysli; tak aspoň zabráni pomluvám. Upozorňuje pana Čejku na jeho rod i na jeho vlastní již nemladý věk. Co se týče úřadů, které zastává, nechť si uvědomí, že je „druhá osoba v zemi mezi stavem rytířským, že je nejvyšším písařem, jemuž byly svěřeny Desky, Registra zemská, spravedlnosti lidské ...“. Jsa jednou z předních osob v zemi, má jiným dávat dobrý příklad, má ostříhati toho, co bylo od Boha svěřeno. Jak se mohou lidé domnívat, že jim zachová věrnost, když ji „Bohu ruší; že ten bude mít pozor na zemské věci, když nemá pozor na věci nebeské ...“.

Pro svou zaslepenost snad nevidí eventuelní následky. Vždyť se všechno může dít „jako když se člověk svléká. Ne hned se vysleče ze všeho; nejprv zuje obuv, potom gatě, pak kabát, naposled košili. Tak i ten, který počne chladnout v dobrém, nejprv pouští na sebe vítr, pak zimu, potom mráz, až dokonce vystydne a umrtven bývá.“ Čejka je na samém počátku, ať pomyslí na jeho konce.

Jeho jednání by se mohlo vykládat jako lakomství: když nemohl od své ženy dosáhnout, aby mu všechno dala, tak ji opustil. Může mu být připisována i nevděčnost: že měl od ní počátek svého jmění, kterému Pán Bůh ráčil později ještě bohaté požehnati, takže na ni teď už může zapomenout. Také mu může být přisuzována chlípnost: „že se od ní odvrátil pro to, aby mohl svobodněji svých neřádu hleděti ...“. Čejka sám v sobě musí uznat, že myšlení jiných lidí o něm „nemůže být jiná, než by on sám na podobné případy nahlížel“.

„Sice se praví: – Pulchrum est digito monstrarier et diciter, hic est –, ale ne vždycky! Neb když budou lidé říkat: Toto jest ten pan Čejka, nejvyšší písař Markrabství moravského, který, maje starou ženu, opustil ji, protože nechtěla statku svého vlastním dětem vzíti a jemu dáti, opustil ji, aby mohl svobodněji sobě mladý chovati, to nebude pulchrum, než to bude turpe!“

„Těžko je poctivému srdci zlořečiti o sobě poslouchati, buď vinně neb nevinně. Ale co je to proti svědomí? A svědomí proti Pánu Bohu? ... Bůh, který jest více než srdce naše, zná všecko ... jak můžete být bezpečeni před pomstou za to, čeho se dopouštíte. Aby žádné jiné nebylo, poena Talionis hotová jest. Když stará umře an

⁵ drtkavá = nevrlá, náladová

pan pisař v svět, to ať jest mladá žena, s kterou bychom se rozveseliti mohli po babě; dokud olej v lampě, bude svítiti oheň, když olej přestane, an světlo shasne. Což tu jiného čekati můžete, než jako jste Vy mladý ujeli od baby, že ona mladá ujde od kmeta. Jsou toho známé příklady ... Aby pak i to Vás nepotkalo: což Pan Bůh nemá jiných metel? Nemoci, smrti v letech nejlepších, rozptýlení statků, hanby světské, a kdo by je všechny učítati chtěl, poněvadž to hrozné peklo stojí za všechny jiné.“

Žerotín píše, že to Čejkovi nepřeje, jen mu výstrahu dává ... Ať se zas smíří se svou manželkou, ať se k ní zas nastěhuje.

„Vezměte srdce, veďte práci, ztužte boj, pomněte se Bohu, v jehož síle všechno přemůžete a všeho se býti mocen budete. Odplata hojná jest Pán Bůh, – et virtus per ipsam et propter colenda est –. Mně pak nemějte za zlý ... k tomu taky jsem podle auřadu svého zavázán jednomu každému k dobrému sloužití. A ačkoli knížka p. Tovačovského⁶, list na auřad hejtmanský, ani taky Zřízení zemský nic o podobných věcech nevyměřují, však Vy víte, že se bojím Pána Boha, a že nehledím tak dalece na lidské prostředky než na řízení božské ... Protož věřím a za to prosím, že mne v té upřímnosti přijmete, v jaké já se taky otvírám ...

Váš volný a upřímný přítel a sluha

Karel starší ze Žerotína

Datum na Rosicích, 30 Maji 1612

Ubohou ženu, o níž se v dopise jednalo, byla Voršila Lorantka z Inky⁷, kdysi vdova po nebožtíku Jaroslavovi Vlachovském z Vlachovic. Byla bohatá; je známo, že r. 1597 držela svobodný dvůr Hagenstein a r. 1600 (intim. 1602) koupila za 51.000 zl. mor. rozsáhlé panství Polici s tvrzí, obcí a pivovarem a s dalšími deseti vesnicemi.⁸ Po sňatku s Janem Čejkou z Olbramovic manželé zakoupili v r. 1607 (intim. 1611) za 36.000 zl. mor. další panství Nové Syrovice, k němuž patřila tvrz, ves s pivovarem a další tři vesnice.⁹

Svářici se manželé spolu vytrvali plných dvanáct let (1601–1613). Polické panství Jan Čejka z Olbramovic od nemilované ženy nezískal a o panství Nové Syrovice přišel roku 1622. Pro účast na povstání moravských stavů byl jat, uvězněn a odsouzen k useknutí pravé ruky a ztrátě hrdla. Nic mu nepomohly ponižující supliky, v nichž psal, že byl k rebelii proti císaři jinými přinucen. (Ubohá výmluva, neboť je v dokladech často uváděn jako člen moravského direktoria, defensor, komisař při prodeji církevních statků, delegát ke generálnímu sněmu v Čechách a komorník falckraběte). Nakonec mu byl trest zmírněn na doživotní žalář v Brně na Špilberku. Všechny jeho statky byly samozřejmě zkonfiskovány a prodány za pakatel jednomu z císařových oblíbenců.¹⁰

⁶ Ctibor Tovačovský z Cimburka (15. stol.): „Paměti obyčejů, zvyklostí starodávných a řízení práva v Markrabství moravském“ tzv. Knihy tovačovské.

⁷ Uherský rod Inkei Loránth se dostal počátkem 16. stol. od Šoproně na Moravu; drželi panství Bzenec, 1581–82 seděli na svobodném dvoře v Syrovíně.

⁸ Panství polické jí prodal Jiří Křištof Teufl z Gudensdorfu (Police, Dědice, Kojetice, Hornice, díl Kdousova, Kosinky, Bačkovice, Dančovice, Plačovice, Lovčovice a díl Lhotic).

⁹ Panství Syrovické jim prodal Jan Volfart Strejn ze Švarcenavy (Nové Syrovice, Lazec, díl Častohostic a díl Kručic).

¹⁰ Konfiskát získal Adam svob. pán Gabelhoner.

„Panu Janu Bokůvkovi¹¹“

... Byl bych se včerejšího dne rád s Vámi ještě před vyjezdem Vaším shledal a o tý věci, o níž mezi námi večer rozmlouváno bylo, dále rozmluvil, ale když jste se mimo naději mou tak ráno z hůry odebral, nechtěl jsem Vás zase k sobě trmáceti, než měl jsem na tom dosti, abych – kam cesta Vaše a kudy bude – dokonale vyzvěděl, a tedy čeho jsem pro nepřiležitost ústně vykonati nemohl, skrze psaní doplnil. Jest pak toho, že – myslíc bedlivěji na naše onehdejší mluvení – nacházím u sebe, že jsem se trochu ukvapil, schváliv Vám předsevzetí Vaše stran ztrestání těch dvou poddaných Vašich, v kterém jste se ke mně, vyhledávaje zdání mého, otevřeli. Neb ačkoli nepopírám tomu, že jsou se veliké nevážnosti dopustili i proti Bohu i proti Vám, nešetříce ani času, ani místa, ani povinnosti a povolání svého, nemohu však toho v sobě najíti, aby proto na hrdle propadli. Žádná práva ožralství netresci na hrdle, ani krádeže – leč by takové byly, které by něco jiného aneb nějaké provinění jiné ssebou nesly, aneb vynahrazeny býti nemohly. Tato pak krádež nenese ssebou nic jiného než samu svou vůli a prostopášnost a může také tolarem neb dvěma vynahrazena býti, poněvadž čtyři osoby přes dvanácte mázů vina neb něco tomu podobného v tak krátké chvíli vypítí nemohli. Odkudž se mi zdá, že by to přílišná přísnost byla, kdyby měli pro takovou vinu hrdlo a život ztratiti. Za kterouž příčinou – nechtěje Vás v úmyslu Vašem posilovati – toto psaní Vám činím a přátelsky za to žádám, abyste tu miněnou a uloženou pokutu v nějakou jinou snesitelnější obrátil a je buď vězením neb mrskáním neb bitím podle zasloužení jejich dal ztrestati, na hrdle pak jim nic nečinil.

Toto pak toliko pod způsobem přimluyv předkládám, nevkládaje se Vám v právo, které jako vrchnost nad poddanými svými máte, ani úřad hejtmanský, který s touto věcí nic činiti nemá v to nemíšuje, než toliko svou žádost přednáším jako ten, který by Vám přál, abyste na sebe krve lidské bez slušné a velké příčiny neuvozoval. Nemohl-li bych pak toho u Vás obdržeti, aby oba při životě zachováni byli, aspoň se za toho kuchmistra přimlouvám, kterýž – jestliže se dobře pamatuji, ne tak jako druhý utíkaje zrazoval a nevěry se dopouštěl, neb, ačkoliv se nemalé věci dopustil, že maje klíče od zámku svěřené brány otevřené nechal, avšak když odtud nic zlého nepošlo – hoden jest milostivějšího trestání. Za kterouž příčinou věřím a žádám, že se nad ním smilujete a od hněvu svého jakkoliv spravedlivého něco upustíte.

S tím se Vám na všem dobře míti vinšuji, žádaje Pána Boha, aby sám srdce a mysl Vaši spravovati ráčil.

Váš volný k službám švagr

Karel starší z Žerotína“

Datum na Dřevohosticích, v pátek před Novým Létem, léta 1612

¹¹ Správně „Bukůvka z Bukůvky“; starý vladycký rod z Čech, jedna větev přešla na Moravu. 1506–1695 vlastnili statek Červená Lhota (v blízkosti Bouzova).

„Bratru Matějovi Cyrovi“

„Můj zvláště milý Otče v Kristu pánu, poslušenství synovské a vinšováním všech nejlepších věcí Vám vzkazuji.

Jest tomu okolo šesti neděl jak jsem dostal od Vás psaní, v kterémž zmínku činíte o nějakém úmyslu, který by pan Albrecht Smiřický a paní máteř jeho stran dcery mé mítí měli, na kteréž, poněvadž jsem tak dlouho žádné odpovědi nedal, téměř na rozmyslu mám, měl-li bych nyní naň odpověděti. Ne tak proto, že jakž snadno souditi mohu, takové prodlévání mé i Vám i těm, k jejichž žádosti psaní Vaše se stalo, rozličné myšlení způsobiti mohlo, jakž více pro příčinu, že až posavad nevím, co Vám téměř odpověděti; neb ačkoli na první dotázku, byla-li by dcera má zamluvená neb nespasná, odpověď se dáti může, že není. Ale na druhou, stran příjezdu paní hraběnky z Fürstenbergu a pana ze Smiřic, nevím, odkud začíti odpověď zformovati. Divím se tomu, odkud ten oumysl přijíti mohl za tou příčinou do domu mého chťiti jezdit, poněvadž ani jedné ani druhé dcery mé nikdy neviděli, a z toho soudu jistého činiti nemohu, bude-li ta jízda nadarmo nebo ne. Neboť i kdyby se strany mé překážky žádné nebylo, kdo mi může slíbiti, že panu ze Smiřic a paní máteři jeho osoba mé dcery, způsoby a obyčeje její se budou líbiti, a pakli ne, a odtudž se ta věc rozejde, kdo klevetám cestu zamezí – ať o jiným mlčím. Týmž způsobem taky, poněvadž já člověk jsem i dcera má z těla a vášně své mítí můžeme a máme, kdoví jak by nám osoba pana ze Smiřic příjemná býti mohla, a byl-li by pán nějak neprázdně povolán a z rosola – jak se říká – odpraven, jak by s tím pán spokojen býti mohl, sami soudit můžete.

Zdaliž pán, aspoň paní, toho nevědí, že jiný proces se při takových věcech zachovává, a kdo se chce ženiti, že to nejprv ušima činí, potom očima, potom ústy – a tuto se od posledního začátek činiti chce. Protož závěrku sami učiniti můžete, co může býti neb nemůže.

Za tou příčinou obšírněji Vám píši, abych žádosti v psaní Vašem obsažené dosti učinil, abych Vám důvěrně otevřel, co v té věci na mysl mám. Přitom i toho dokládám, že ačkoli již vzácní lidé dcery mé k stavu manželskému pohledávali, já jsem však žádnému ji zamluviti nechtěl, neb jsem sobě dokonale v úmysl vzal žádnému ji nezamlouvat, dokud by v sedmnácti letech nebyla, poněvadž je vzrůstu ještě dosti skrovného a zjevu outlýho. Kdyby mladost věku ještě k tomu přistoupila, mohlo by mi se s ní dít, jako s mateři její, která ještě devatenáctého leta nedošla, když se z tohoto světa odebrala.

Tohoto pak ne proto podotýkám, abych panu ze Smiřic, kterému všeho dobrého přeji i pro chvalitebnou jeho povahu, o níž mi píšete, i pro pana otce jeho, s nimž jsem býval kdysi ve velkém přátelství, zdvořile odpuštění dával, ale abyste Vy mohl tím lépe pánu ty věci předložiti a pán se s tím snáze rozhodnouti, co by k jeho nejlepšímu bylo, a poněvadž dcera má teprve nehrubě dávno do šestnáctého léta vstoupila a pán, jsa jediný syn, časného opatření v příčině stavu manželského potřebuje, za dobré jest a potřebné, aby na žádném omylu nezůstával.

Tím se Vám na všem dobře a šťastně se mítí vinšuji.

Váš povolný syn v Kristu Pánu.

Karel starší ze Žerotína“

Datum na Rosicích, 9 Maji 1612.

Karel Žerotín několikrát ovdověl, jediného synka Bedřicha ztratil ještě zcela malého, přilnul velice ke svým dvěma dcerám, a proto musíme chápat odmítavý tón shora uvedeného dopisu. Stejně mladší dceru Alenu, o kterou se tak obával, neuchránil před jejím tragickým osudem. V roce 1614 si ji z otcovského domu odvedl Jiří Březnický z Náchoda. Brzy na to Alena zemřela – pouze o jediný rok starší nežli její nebožka matka, Eliška, dcera Jindřicha Václava Krajíře na Mladeňovicích.

Literatura:

- Hosák Ladislav*: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938.
Hrubý František: Moravská korespondence a akta (1620–1636). Brno 1934.
Chlumecký Petr: Carl von Zierotin und seine Zeit. Brno, 1879.
Ottův slovník naučný, 1906.
Pilnáček Josef: Staromoravští rodové. Vídeň, 1930.
Tesař Petr: Tlumačov. Tlumačov, 1921.
Urbánková Libuše: Povstání na Moravě v-roce 1619. Praha 1979.
z Žerotína Karel, st.: Z korespondence. (Vyd. N. Rejchrtová), Praha, 1982.

MUDr. Eva Stupková, 252 00 Hradištko 58

Přemyslovská dynastie, která opustila český trůn po olomoucké kralovraždě, nevymřela ve skutečnosti v roce 1306 docela. Kromě nelegitimních descendentů Václava II., z nichž je třeba jmenovat především olomouckého biskupa Jana Volka a snad i zemského písaře Štěpána z Tetína, zůstával totiž naživu i kníže Mikuláš Opavský, nemanželský, ale z formálněprávního hlediska zcela legitimní syn Přemysla Otakara II. Tento Mikuláš se stal zakladatelem slezské přemyslovské větve, která kromě Opavska a z něj derivovaných drobných knížectví ovládala i Ratibořsko a nakrátko Minsterbersko a zakončila v roce 1521 smrtí Valentina Ratibořského existenci staroslavné vládařské dynastie.

Českými historiky nebyl dosud bohužel věnován opavským Přemyslovcům odpovídající zájem¹, a tak zůstává jejich genealogie plná neobjasněných problémů. Patří k nim rozhodně i osudy několika dcer vévody Mikuláše II. nesoucích jméno Anna.

Podle Chocholatého a Dworzaczka² existovaly ve 14. století dvě kněžny toho jména, a sice:

- a) Dcera Mikuláše II. a jeho první manželky Anny Ratibořské. Před 15. únorem 1346 se provdala za Burgharda, hraběte z Hardeka a Retzu a zemřela 17. března 1361³.
- b) Dcera Mikuláše II. a jeho třetí manželky Judity Falkenberské. V roce 1362 se nacházela v opavském klášteře klarisek, 1379 se provdala za moravského šlechtice Petra ze Sternberka (∞ 1397) a zemřela po r. 1398.

Závěry obou autorů vykazují ovšem několik závažných logických nedostatků, které v podstatě vylučují jejich akceptaci. Zcela jasně to vyplývá z rozboru soudobých pramenů, v nichž jsou Anny, dcery vévody Mikuláše II. zmiňovány.

Jedná se o tyto dokumenty, respektive kronikářské záznamy:

- 1) únor 1335
Dcera Mikuláše II. se stala chotí hraběte z Retzu⁴. Její jméno není sice uvedeno, určitě se však jednalo o Annu (viz 4).
- 2) 22. srpna 1340
Ve dvou listinách, vystavených toho dne Mikulášem II., se připomínají Alžběta, Anežka a Anna, jeho dcery, nacházející se v ratibořském klášteře sv. Ducha⁵.
- 3) 15. února 1346
Karel IV. se zaručuje Burghardovi z Hardeka za dluh jeho tchána Mikuláše II.⁶
- 4) 30. září 1354
Mikuláš II. na žádost svých dcer Alžběty a Anežky a své vnučky Alžběty, dcery Burgharda z Hardeka a Mikulášovy další dcery Anny, jeptišek ratibořských, osvobozuje klášter sv. Ducha od poplatků z bavorovského zboží⁷.
- 5) 13. března 1362
Mikuláš II. přiznává své dceři Anně, jeptišce v klášteře klarisek v Opavě, a po její smrti klášteru roční plat 2 hřivny⁸.

Jak vidno, Chocholatého a Dworzaczkowy teze, že Anna, nacházející se v roce 1340 v ratibořském klášteře, se před 15. únorem 1346 provdala za Burgharda z Hardeka, skrývají v sobě nezacelitelnou trhlinu – podle Zbraslavské kroniky se totiž svatba uskutečnila již v únoru 1335! Toho si sice povšiml již Grotefend⁹ a prezentoval toto datum ve svém díle, opomněl však vysvětlit, jak se mohla táž Anna nacházet o pět let později v ratibořském klášteře. Vynalézavá myšlenka, že se manželé brzy rozvedli¹⁰, pro kterou ostatně neexistují žádné písemné doklady (a už to je s ohledem na soudobou výjimečnost tohoto církevněprávního aktu velmi zarážející), je pak nade vši pochybnost vyvrácena listinou z r. 1346, jejíž dikce nepřipouští jiný výklad, než že v té době byl Burghard stále ještě Mikulášovým zetěm a Anna Opavská tedy jeho manželkou.

Zvážením výše zmíněných poznatků lze dojít k jedinému možnému závěru – Anna, připomínaná v listinách z 22. srpna 1340, nemůže být v žádném případě totožná s manželkou Burgharda z Hardeka. To potvrzuje mimo jiné také skutečnost, že v dotyčných dokumentech je jmenována až po svých sestřích Alžbětě a Anežce a byla tedy pravděpodobně mladší než ony. Naproti tomu Anna starší, která se vdávala již v roce 1335, byla zřejmě nejstarším Mikulášovým dítětem a jako prvorozená obdržela jméno své matky Anny. Její choť Burghard z Hardeka zemřel podle Chocholatého a Dworzaczky v roce 1360 nebo 1361, pravděpodobně je však totožný se stejnojmenným hofmistrem Karla IV., který zemřel v roce 1368 během Karlovy italské jízdy¹¹. Údaj o smrti Anny Opavské 17. března 1361 lze vztahovat jedině k Burghardově manželce.

Jak vidno, Annu z 22. srpna 1340 je tedy třeba považovat za další stejnojmennou dceru opavského vévody, nade vši pochybnost rovněž z jeho prvního manželství. V roce 1354 se již v klášteře svatého Ducha nenacházela a také v závěti Eufemie Ratibořské z 8. prosince 1358¹² není zmíněna, přesto však není naprawdopodobné, že by mohla být totožná s opavskou klariskou z r. 1362. Pakliže by před 30. zářím 1354 opustila ratibořský klášter, nebyla by samozřejmě v listině z toho dne uvedena a samozřejmě by nefigurovala ani v testamentu Eufemie Ratibořské. Ta totiž odkázala veškerá svá zboží Anniným sestřím Alžbětě a Anežce s doložkou, že po jejich smrti mají spadnout na klášter, založený Eufemiiným otcem Přemyslem Ratibořským. Odkaz ve prospěch příslušnice jiného řádu by byl mohl testátorčin záměr silně zkomplikovat.

Je pravdou, že přechod Anny mladší od ratibořských dominikánek k opavským klariskám je krajně neobvyklý, přesto však reprezentuje přeci jen nejschůdnější řešení. Knižecí dcery byly ostatně do klášterů často dávány na výchovu, aniž se pak stávaly jeptíškami, a je tedy dosti dobře možné, že Anna mladší řeholní sliby v Ratiboři vůbec nesložila.

Myšlenka, že by Anna z r. 1362 mohla být dcerou z Mikulášova třetího manželství je zcela absurdní. Opavský vévoda se s Juditou Falkenberskou oženil teprve v roce 1359 a těžko lze předpokládat, že by jejich maximálně dvouletá dcera byla již vychovávána v klášteře a Mikuláš vystavoval v její prospěch majetkoprávní dokument. Tato Anna tedy musela být dcerou Mikulášovy první nebo druhé manželky, existence tří dcer téhož jména je ovšem každopádně dosti nepravděpodobná. Proto lze Annu z 22. srpna 1340 zřejmě ztotožnit s Annou z 13. března 1362. Po tomto datu se již v pramenech nepřipomíná.

Zbývá ještě pozastavit se u kněžny Anny, manželky Petra ze Šternberka. Z předchozího rozboru vyplynulo dostatečně jasně, že není totožná s opavskou klariskou z r. 1362. Té, pokud vůbec ještě žila, muselo být v roce 1379, kdy se sňatek uskutečnil, zhruba padesát let. Je proto více než zřejmé, že doposud přijímanou identitu Petrovy choti je třeba zavrhnout a pokusit se o novou, hlubší analýzu pramenů, které by mohly sloužit jako vodítko k určení Anniny totožnosti.

Jedná se o tři dokumenty, pohříchu navzájem příliš nekorrespondující.

1) 12. března 1379

Ratibořský vévoda Jan I., nejstarší syn Mikuláše II. Opavského, a jeho syn Jan II. slibují vyplatit Václavovi z Kravař částku 1000 kop grošů, věno "sestry naší", které Václav namísto vévodů vyplatil Petrovi ze Šternberka¹³

2) 19. ledna 1395

Mladší moravský markrabě Prokop vydává ochranný list pro „sestru naši“ Annu, manželku Petra ze Šternberka¹⁴

3) 7. srpna 1398

Annin testament. V jeho úvodu se obrací na markrabata Jošta a Prokopa, „bratry a pány mé milostivé“, v závěrečné formulaci se pak praví, že pečete k dokumentu přivěsili "bratři mí milostivi" markrabě Prokop a vévoda Přemysl Opavský, nejmladší syn Mikuláše II.¹⁵

Jak vidno, je Anna titulována nejen jako sestra opavských vévodů, synů Mikuláše II., ale i jako sestra moravských markrabat, synů Jana Jindřicha Lucemburského a Mikulášovy dcery Markéty. Otázkou je, v kterých případech je titulatura odrazem reálného sourozeneckého vztahu a v kterých pouze zdvořilostní formulací, skrývající poněkud vzdálenější příbuzenský poměr. Jiří Spěváček, renomovaný znalec lucemburské doby, považuje Annu za dceru Jana Jindřicha a Markéty Opavské¹⁶ a pádným argumentem ve prospěch této varianty je i již zmíněná nepravděpodobnost existence tří stejnojmenných dcer vévody Mikuláše. Skutečnost, že Annino věno měli na starost ratibořští vévodové, by se sice mohla jevit jako zásadní důvod pro uznání Anny za dceru Mikuláše II., je však třeba si uvědomit, že opavští Přemyslovci byli s moravskými Lucemburky úzce spřízněni a že se mohlo jednat o určitý způsob vyřizování starších pohledávek. Krom toho Annin nárok na vyplacení věna by v tom případě nemohl za žádných okolností směřovat proti Janovi Ratibořskému, nýbrž proti Václavovi a Přemyslovi, synům Judity Falkenberské a Anniným plnorodým bratrům.

Kněžna Anna jako dcera Jana Jindřicha již sice nepatří přímo do rodokmenu opavských Přemyslovců, i jí však kolovala prostřednictvím matky Markéty v žilách přemyslovská krev. Její manžel Petr ze Šternberka zemřel v roce 1397 mezi 19. březnem a 21. srpnem¹⁷. Anna se naposledy připomíná 24. července 1405¹⁸

Z analýzy dobových pramenů tedy vzešly tyto revidované nacionále tří kněžen Annen, vyskytujících se ve 14. století ve spojení s dynastií opavských Přemyslovců:

I. ANNA OPAVSKÁ st. – nejstarší dcera Mikuláše II. a jeho první manželky Anny Ratibořské. Narodena 1319/20, v únoru 1335 se provdala za magdeburského purkrabího Burgharda, hraběte z Hardeka a Retzu, pozdějšího hofmistra císaře Karla IV. Zemřela 17. března 1361, její manžel v roce 1368.

II. ANNA OPAVSKÁ ml. – dcera Mikuláše II. a jeho první manželky Anny Ratibořské, plnorodá sestra předešlé. Narodena asi kolem roku 1325, vychovávána v ratibořském klášteře sv. Ducha, a to minimálně do roku 1340. Řeholní sliby zde snad nesložila. 13. března 1362 se připomíná jako klariska v Opavě.

III. ANNA MORAVSKÁ – asi nejmladší dcera moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského a jeho druhé manželky Markéty Opavské, nejmladší (?) dcery Mikuláše II. V roce 1379 se provdala za Petra ze Šternberka. Zemřela po 24. červenci 1405, její choť již v roce 1397.1

Mikuláš II.

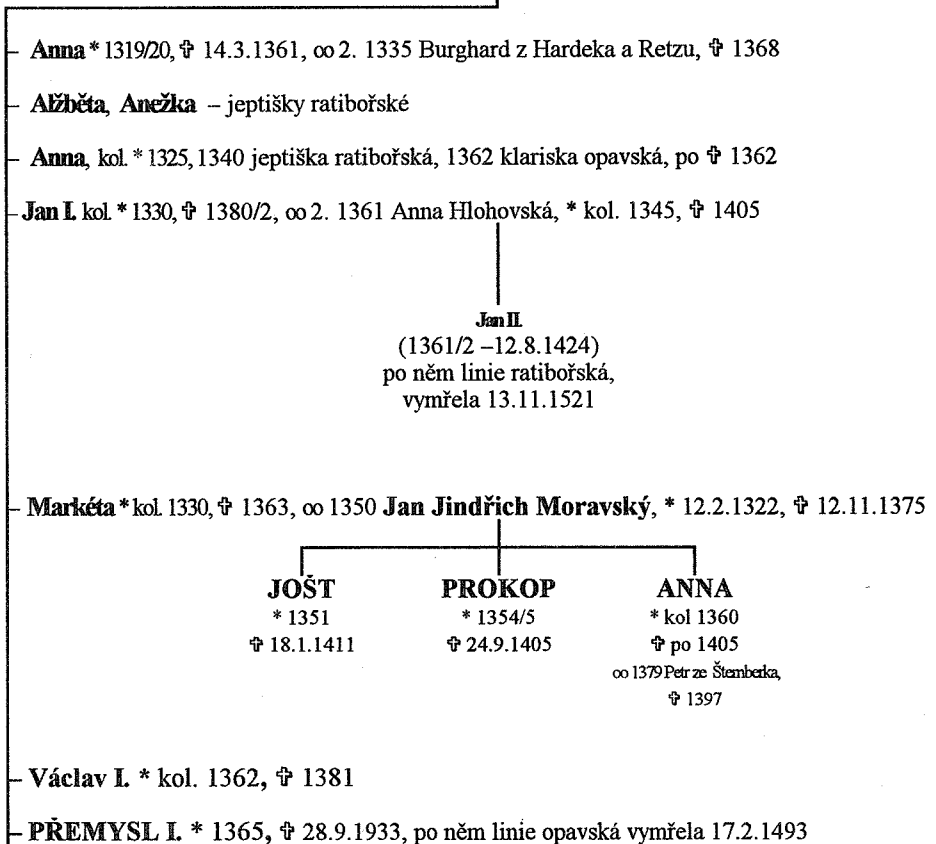
* kol. 1288, † 8.12.1365

vévoda opavský (1318) a ratibořský (1337)

∞ 1318 **Anna Ratibořská**, * 1292/8, † 1337/40

∞ 1342/5 **Hedvika Olešnická**, * 1329/32, † 1351/9

∞ 1359 **Judita Falkenberská**, * 1330/40, † 1382

POZNÁMKOVÝ APARÁT

- 1 Výjimku tvoří práce *Vincence Praska Dějiny Opavska až do roku 1318*, Opava 1891, *Historická topografie země Opavské*, Opava 1899 a řada drobných statí, publikovaných vesměs ve Věstníku Matice Opavské a Programu českého gymnázia v Opavě, v novější době pak články *Františka Chocholetého Genealogie opavských Přemyslovců 1255–1525*. Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, 6. řada, 1978, *Opavští Přemyslovcí a rod Barbory z Lobkovic*. Heraldika a genealogie 4/XXII, 1989 aj.
- 2 *F. Chocholetý: Genealogie ...*, op. cit., *W. Dworzaczek: Genealogia*, Warszawa 1959
- 3 Toto datum uvádí poprvé, bez udání pramenu, *W. Wegener: Die Herzöge von Troppau*, Göttingen 1964. Od něj je převzal i Dworzaczek; *F. Chocholetý: Opavští Přemyslovcí ...*, op. cit., operuje, patrně nedopatčením, s datem 14. března.
- 4 *Kronika zbraslavská*, Praha 1952
- 5 *Codex diplomaticus Silesiae* (dále jen CDS) II. str. 141/Ě. 36
- 6 *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM) IV.662/1663
- 7 CDS II.155/48
- 8 *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále jen CDM) IX. 202/274
- 9 *H. Grotefend: Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740*, Breslau 1875
- 10 Tuto tezi vyvolil G. Biermann: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*, Troppau 1874
- 11 K Burghardovi blíže *F. Kavka: Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 - 1378)*
I. a II. díl, Praha 1994
- 12 CDS II.156/50
- 13 CDM X.133/144
- 14 *Archiv český* (dále jen AČ) I. str. 139
- 15 CDM XII.422/481, AČ I.142
- 16 *J. Spěváček: Karel IV. Život a dílo (1316 - 1378)*, Praha 1979 aj.
- 17 Petrův testament z 19. března viz CDM XII.347/382, listiny z 21. srpna, v nichž se o něm hovoří jako o mrtvém, viz CDM XII.373/413 resp. 374/414
- 18 CDM XIII.410/376

RESUME

Účelem této práce je díleč zpřesnění rodokmenu opavských Přemyslovců, zapomenuté větve české panovnické dynastie. V dosavadní genealogické literatuře nebyla sjednocena chronologická a životopisná fakta několika dcer vévody Mikuláše II. nesoucích jméno Anna a teze jednotlivých autorů vykazovaly povážlivé logické nedostatky. Ani komplexní analýza pramenů, provedená v tomto článku, neodstraňuje sice veškeré nejasnosti, snaží se však eliminovat základní kontradikce, přinutit čtenáře k zamyšlení a formulovat konkrétní, do určité míry zcela nové historicko-genealogické závěry. Mikuláš II. měl podle nich dvě dcery Anny z prvního manželství s Annou Ratibořskou, přičemž starší z nich se stala v roce 1335 manželkou Burgharda z Hardeka a Retzu. Mladší vstoupila do opavského řádu klarisek. Naproti tomu kněžna Anna, manželka moravského pána Petra ze Šternberka, která bývá často považována za Mikulášovu dceru z třetího manželství, byla s největší pravděpodobností dcerou moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského a Mikulášovi dcery Markěty.

Marek Starý, Na Bělidle 913/9, PSČ 150 00 Praha 5 - Smíchov

Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí (Příspěvek k malému výročí města 1316–1996).

Jiří Hás

Rod Prostředků patřil ve Dvoře k nejstarším známým erbovním rodům. Když nabyli určitého majetku v okolí Dvora byli povýšeni do stavu vladyckého s přídomkem z Podhoří, což byla ves poblíž Dvora, později zvaná Zilvárov. Vnukové Martina Prostředka, který zahynul r. 1437 na pražském popravišti spolu s Janem Roháčem z Dubé, Simeon a Ondřej byli kromě Podhoří majiteli také Žírečské Podstráně, zvané původně hradištěm Hrabišovým, podle majitele Věnka Hrabíše. Simeon Prostředek byl společně s Hanušem Buckým z Varnsdorfu, Herešem Třemešským ze Železna, Zikmundem z Javorníka a Adamem Zilvarem ze Silberštejna a Pilníkova přisedicím manského soudu v Trutnově pod vedením nebo předsednictvím Heřmana ze Šumberka a Pirkenštejna.

Jiným významným erbovním rodem usazeným ve Dvoře byl rod Hatavouzů z Gairu. Zejména za vlády radního hospodáře Pavla Hatavouze vzkvétalo město velice rychle. Ze šlechtických rodů usazených ve Dvoře a jeho okolí byl jedním z nejvýznamnějších rod Zilvárů ze Silberštejna a Pilníkova, resp. jedna z jeho větví, usazená ve zmíněném dvorci v Podhoří, podle níž se tato větev nazývala. Tvrz a ves Podhoří koupil Mikuláš Zilvar kolem roku 1542 od Simeona Prostředka, ale již jeho vnukem Janem st. Zilvarem prakticky tato podhořská větev vymřela po meči. Stalo se tak roku 1605.

Jan starší ze Silberštejna a na Podhoří byl kališník tělem i duší a chtěl být pohřben v nově vybudované hrobce, do níž vchod sousedil se vchodem do sklepení pod věží děkanského kostela. Na místě vstupu chtěl mít zavěšenou svoji přilbici a meč. Také jeho zeť Jan ml. si oblíbil toto místo a chtěl být po smrti pohřben po boku svého tchána. Jan ml. měl za manželku dceru Jana st. Annu Rozinu. Koupil si tedy toto místo již předem za 100 kop míšenských a nechal si to zajistit zápisem do knih. Jako účastník bitvy na Bílé Hoře v roce 1620 – v tomto roce mu skonala v Praze jeho manželka – byl nucen opustit zemi, neboť byl odsouzen ke ztrátě cti, hrdla i jmění. Z ciziny se již nikdy nevrátil. Hrob s deskou na něho čekal marně.

Shodou okolností se ale stalo, že náhrobní kámen na hrobě Jana st. Zilvára se hodil zedníkům na uzavření obezdívky hrobu jiného a tak tajní vyznavači víry podobojí, kteří hledali útěchu modlitbou k rezivějící přilbici a meči, klekali před hrobem jiného Zilvára, jehož kosti ovšem tlely kdesi v daleké cizině. Tato skutečnost spletla i Jesuity, kteří získali od císaře Ferdinanda III. Žíreč, kde odstranili ihned hrobku Adama Zilvára a chystali se odstranit i dvorský náhrobek Jana st. Dali hrobku otevřít, ale ničeho zde nenalezli a tak desku pouze obrátili a postavili zde zpovědnici. Dnes je náhrobník Jana st. zazděn ve venkovní zdi kostela vedle vchodu do věže.

Dalším šlechtickým rodem usazeným ve Dvoře byli Hartmannové z Hartenštejnu. V lapidáriu dnešního městského muzea ve Dvoře Královém se nachází votivní (nikoliv náhrobní) deska Jana st. Hartmanna z Hartensteinu se znakem a letopočtem 1606. Tento šlechtic skonal až v roce 1615 v Praze v Angelově ulici a byl pohřben u sv. Jindřicha. Jan st. z Hartensteina byl synem Jakuba Hartmanna, jenž byl pokutován v roce 1619 za to, že vypravil svého syna Jakuba Jana koňmo s jedním pěším ke stavům. Byli zpřízněni s Janem Kapellem z Elbinku, který po Bílé Hoře byl rovněž nucen opustit zemi a zanechat ve Dvoře nemovitosti jako velká luka zvaná „trubačská“. Ještě před útekem však stačil přenechat svůj dům na náměstí s rathausem sousedícím místnímu umělci, malíři Janovi Montanovi.

Jan st. Hartmann byl ještě za svého života obviněn, že byl ve spojení s krásnou manželkou pražského měšťana Samuela Kolína, jíž dal tento bohatý, ale hrbatý měšťan stít zato, že jej chtěla otrávit. Vdova po Janovi st. z Hartensteina Voršila byla již rok po jeho smrti, v roce 1616 opět provdána za Jeremiáše Bocka z Hermsdorfu. Také rod Rychnovských z Rychnova (viz příloha), zpřízněný s rodem Zilvárů vlastnil ve Dvoře různý majetek. Tak na příklad Marie Rychnovská ze Silberštejna, vdova po Vladislavovi z Rychnova vlastnila v roce 1605 luka kolem kostela Sv. Kříže a její sestra Markéta provdaná za Albrechta Rychnovského z Rychnova vlastnila zde rovněž pozemky ještě v roce 1620. Totéž platí i o Matyáši Dačickém z Heslova a o jiných příslušnících stavu šlechtického.

Ve Dvoře existovala také po dlouhá léta literátská družina jejímiž podporovateli byli Srnovcové z Varvažova. Jeden z nich Jan byl radním písařem v letech 1624 až 1625 a jeho syn Jan ml. Žďárský Srnovec z Varvažova v letech 1657 až 1669. Městští písaři byli od starodávna lidé akademického vzdělání, tzv. vzdělání „chytráci“. To platilo i o Srnovecích z Varvažova. Jejich zásluhy o město Dvůr zdůrazňuje též kresba jejich znaku na stěně kaple – v červeném poli srnčí hlava s paroží, mezi nimi zlatá osmihrtá hvězda. Znak Srnovců původní byl rozhojněn o tuto hvězdu Rudolfem II. na popud Štěpána Jiřího svob. pána ze Šternberka, velkého příznivce literátských družin. Bohužel byla tato družina zrušena ve Dvoře v roce 1646 arciděkanem Šípkem.

Po Bílé Hoře byli dvorští rovněž trestáni, podobně jako již v roce 1547 za účast při spiknutí proti Ferdinandovi I., který jim zkonfiskoval ves Kocleřov a přenechal Janovi z Pernštejna, jenž ji ale obratem prodal Rychnovským z Rychnova. Dvorští byli trestáni po Bílé Hoře zejména zato, že již v roce 1618 vyslali hotovost pod vedením Adama Zilvára ze Silberštejna a na Žirči na pomoc Litomyšli a pak bojovala pod vedením Věnka Bukovského z Hustiřan.

V roce 1638 plenili město Dvůr Sasové a poškodili mnoho památek v kapli uložených, rok nato plundrovali Dvůr pro změnu zase Švédové. Ale již roku 1621 bylo město vystaveno velkému tlaku císařských, neboť byli na Rathauzu nastěhováni císařští důstojníci pod vedením Jeronýma dela Porty, kteří sužovali místní obyvatele bezuzdným chováním, nočními pitkami a výtržnostmi. Jeroným dela Porta, jenž zradil Plzeň císařskému vojsku, přitáhl s odměnou, kterou zato

získal i s důstojníky a fraucimorem do Dvora, kde se usadil. S ním přibyli na příklad František Caretto–Milessimo, Fabius de Diodati nebo hrabě Melchior z Hatzfeldu a ti utiskovali dvorské tak, že byli nuceni psát petice až do Prahy. Přítrž jejich nedůstojnému chování učinil až v roce 1679 nejvyšší podkomoří Karel z Valdštejna, když vymohl císařský rozkaz na jehož základě se museli důstojníci z Rathauzu okamžitě vystěhovat.

Nelze rovněž zapomenout, že Dvůr navštívilo mnoho významných osobností. Předně je třeba vzpomenout Jana Amose Komenského, který tudy projížděl z Třemošné, kde pobýval u Jiřího Sádovského ze Sloupna, do blízké Lipnice na svá kázání. Naposledy tudy projížděl směrem k Vlčicím, kde prodlel poslední chvíle před odchodem ze země u tamnějších Zilvárů. Později navštívili Dvůr i Balbín a nebo Koniáš.

V roce 1626 poctil svoji návštěvou město Dvůr Heřman Černín z Chudenic v čele komise, v níž byli Adam z Rýzmburka a Václav Magerle ze Sobíšku, aby na příkaz Lichtenštejna vizitovali jedenáct královských měst. Účty jim skládal Herfurt z Frankenberka, který zastupoval nemocného císařského rychtáře Martina Cikána z Čermné, jehož ještě téhož roku nahradil. Téhož roku podali také purkmistr a konšel města Dvora zprávu české královské komoře o stavu města po Bílé Hoře. Ze zprávy nám vyplývá, že ze 195 osedlých městských a předměstských a ze 35 lidí zádušních, sedláků z vesnic šosovních zbylo jen 126 osedlých a 26 zádušních a deset let nato, v roce 1636 hlásil rychtář Herfurt královské komoře, že nikoliv pro víru, ale pro velké soužení a útlak ze strany císařského vojska i jiných, opustila většina obyvatel polorozbořené domy a odešla do ciziny.

Použitá prameny a literatura:

Biener Karel Josef, rytíř z Bienenberku: Dějiny Dvora Králové (vyd. 1782).

Bílek Tomáš V.: Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 (část 1/2, Praha 1882).

Halada Jan: Lexikon české šlechty II.–III., Praha 1993–1994.

Pamětní kniha pergamenová královédvorská.

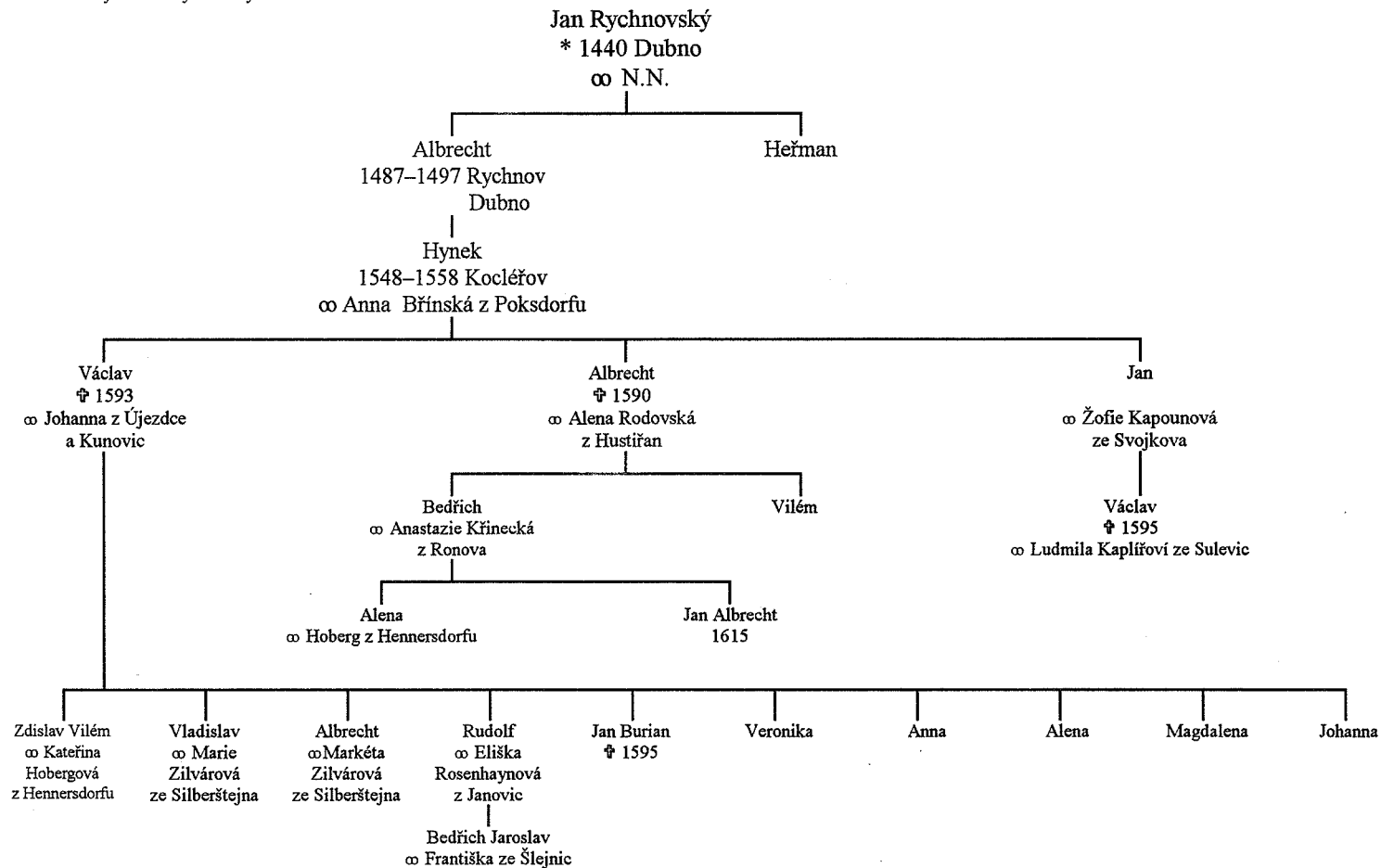
Pamětní kniha papírová královédvorská.

Sedláček August: Hrady, zámky a tvrze v království Českém, Praha 1883.

Schulz Antonín: Archivní prameny města Dvora Králové (část 1/2 Dvůr Králové 1913).

Viták Antonín Konstantin: Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem (Praha 1867).

Příloha: Rodokmen Rychnovských z Rychnova

Po stopách evropské rodopisné literatury z Rokytnice nad Jizerou až do Paříže

Miloslav Trnka

Pozoruhodným lexikonem našich dávných předků je publikace s abecedním seznamem několika generací rodin z Rokytnice nad Jizerou a Harrachova v letech 1696–1784. Obsahuje všechna zjištěná genealogická data o tamním obyvatelstvu z dvaadvaceti lokalit včetně Jablonce, Krausových bud a Končín. Autor čerpal z fondů oblastních archivů v Zámrsku a Litoměřicích. (*Donth H., Die Familien von Rochlitz a.d. Iser und Harrachsdorf 1696–1784. Zentralstelle für Personen und Familiengeschichte, Bonn, 1991*).

Přehled genealogických společností a institucí v Evropě i ve světě přináší mnichovský sborník *Archivum, Revue internationale des Archives*, ročník 37, 1992, na stranách 158–164. Archivář Nico Plomp jej sestavil abecedně podle zemí. (*Plomp, Aperçu des organisations généalogiques*).

Na dějiny moravské rodiny Oderských se zaměřil badatel Hans R. Schittny. Jeho knihu vydalo nakladatelství Degener and Co., Neustadt an der Aisch. Pěkné vydání doprovází řada příloh, fotografie a kresby znaků. (*Schittny H. R., Odersky – Die Geschichte einer mährischen Familie, 1984*).

Genealogové v Horním Rakousku mají novou, kvalitní a praktickou příručku. Obsahuje návody a pokyny pro rodopisnou práci a seznamuje s jednotlivými druhy historických pramenů. Připojen je také slovník latinských a staroněmeckých názvů. Nechybí ani tabulky písma 18.–20. století, obrazové ukázky ze základních pramenů, seznam použité literatury a věcný rejstřík. (*Mayrhofer W., Quellenerläuterungen für Haus- und Familienforscher in Oberösterreich. Oberösterreichisches Landesarchiv, Linz, 1992*).

Uherské délkové a plošné míry z let 1601–1874 přehledně zpracoval István Bogdan. Jde o komplexní rozbor délkových a plošných měr používaných v Uhrách v 17.–19. století, doplněný maďarsko–latinsko–německým slovníkem. Publikace navazuje na předchozí práci autora z roku 1978 o uherských mírách užívaných do konce 16. století. (*Bogdan I., Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874. Budapest Akadémiai Kiadó, 1990*).

První díl průvodce po italských rodinných a osobních archivech, které jsou v soukromém držení, vyšel v Římě. Zahrnuje informace o rodech na území provincií Abruzzo, Basilicata, Calabria, Campania, Emilia Romagna, Friuli Venezia Giulia, Lazio a Liguria. (*Archivi di famiglie e di persone. Roma, 1991*).

Židovské rodiny ve Francii jsou předmětem rodopisného zájmu a práce G. Bernarda. Dílo je anotováno jako průvodce po biografickém a genealogickém studiu židovských rodů uselých ve Francii od 16. století do roku 1815. (Bernard, *Les familles juives en France. Archives nationales, Paris, 1990*).

Prameny:

Bibliografie zahraniční archivní literatury 1990–1992.

Sborník archivních prací, ročník 46, č. 1, Praha 1996.

(Publikace uchovává knihovna sekce Archivní správy MV ČR, M. Horákové 133, 166 21 Praha 6).

Ing. Miloslav Trnka, Suchý Vršek 2099, 150 00 Praha 5

Slovenská genealogie na Internetu

Členové Slovenské genealogicko-heraldické společnosti při Matici slovenské prostřednictvím samostatné Internetové stránky začali informovat slovenské, ale hlavně zahraniční zájemce (proto jsou zprávy uváděny v angličtině) o podmínkách genealogického výzkumu na Slovensku a o činnostech společnosti.

V současném vydání jsou k dispozici následující statě:

- Anotace několika posledních čísel časopisu „Genealogicko-heraldický hlas“,
- Genealogický výzkum na Slovensku,
- Slovensko v letech 1868 – 1918,
- Matice slovenská a genealogie.

Zajímavý a užitečný i pro naše badatele je oddíl

„Užitečné adresy pro genealoga“,

*který obsahuje 96 adres oblastních archivů,
vlastivědných muzeí i soukromných adres.*

Na Internetu tuto stránku najdete na:

<http://www.fris.sk/Slovak-World/SGHS/sghs5.HTML>

Příjmení farníků lhenické kolatury ve 3. čtvrtině 19. století

MUDr. Jan Antonín Mager

Na staré obchodní cestě, která spojuje Chvalšiny s Netolicemi a dále pak s Vodňany, leží městečko Lhenice. Vzdálenost pouhých 7 km jej dělí od seve-rovýchodně položených Netolic. Prvá dochovaná písemná zpráva o Lhenicích pochází z roku 1283. Do třicetileté války se v jejich držení vystřídala řada majitelů, z nichž nejdůležitějšími byli zlatokoronský klášter, město Tábor, jehož přičiněním povýšil Ferdinand I. roku 1544 Lhenice na městečko, a Rožmberkové. Po Bílé hoře roku 1622 daroval císař Ferdinand II. mezi jiným i Lhenice a okolní vsi Eggenberkům. Lhenice byly inkorporovány do netolického panství a s ním také po vymření rodu Eggenberků v roce 1719 připadly dědictvím Schwarzenberkům, v jejichž majetku byly až do zrušení poddanství.¹

Lhenický farní kostel sv. apoštola Jakuba Většího byl zbudován patrně ve 14. století, jeho existence je spolehlivě doložena v roce 1405, kdy se zde připomíná kněz Petr. V 16. století tu působil nekatolický farář, po roce 1620 byla fara opuštěna, později administrována z Brlohu a před rokem 1655 znovuobnovena. Do roku 1682 patřil ke Lhenicím jako filiální kostel v Čakově. V roce 1787 byla od lhenického farního obvodu oddělena ves Vrstice k faře ve Vitějovicích a myslivna v Klenovicích byla přifařena k Frantolům. Současně byla lhenická kolatura rozšířena o Horní Chrášťany a Třebanice, které byly odfařeny od netolického děkanství.² Od té doby až do současnosti zůstal farní obvod nezměněn a tvoří jej tyto lokality: Lhenice, Horní Chrášťany, Hoříkovice, Obora (část, včetně skupiny stavení zvané Hradce), Třebanice, Třešňový Újezdec, Vadkov, Vodice, Jáma, Mičovice a Ratiborova Lhota. S výjimkou tří posledně jmenovaných vsí, které před rokem 1848 patřily ke krumlovskému panství, byly ostatní lokality součástí panství netolického. Lhenický farní obvod leží v těsné blízkosti bývalé jazykové hranice, obcovací řečí ve všech místech kolatury byla po roce 1860 čeština, jen v Horních Chrášťanech i němčina.³

Lhenické matriky začínají roku 1694, nejstarší matriku narozených, oddaných a zemřelých z let 1694–1726 založil Karel Dicento, mnich řádu augustiniánů z Borovan, který ve Lhenicích působil v letech 1694–1719.⁴ Řada matrik od uvedeného roku do současnosti je úplná. Z průvodních materiálů k matrikám oddaných se dochovaly doklady z let 1767, 1770–1811, 1820–1949, k matrikám zemřelých z let 1843, 1844, 1847, 1849, 1876, 1883, 1884, 1888–1949.⁵

Soupisů osadníků lhenické farnosti se zachovalo celkem 7 a to z let 1848, 1850, 1851, 1852, 1854, 1855 a poslední asi z let 1860–1874.⁶

I když z druhé poloviny 19. století je genealogům k dispozici nepřeborná řada archivních materiálů, přesto pokládám za užitečné – vzhledem k tehdejší již velké migraci obyvatelstva – uveřejnit seznamy příjmení ze dvou lhenických soupisů. První

¹ Starý, V.: Lhenice – zahrada jižních Čech, MNV Lhenice, 1983, s. 9–56. Prameny a literatura uvedeny na s. 185–188.

² Starý, V.: Sdružený inventář archivů římsko-katolických děkanství a farních úřadů v okrese Prachatice, Okresní archiv v Prachaticích, 1963, strojopis. Farní úřad Lhenice.

³ Trajer, J.: Beschreibung der Diöcese Budweis, Budweis 1862, s. 899–900.

⁴ Trnka, M.: Tři století nejstarší dochované matriky, in Listy Prachaticka, r. II, č. 142 (17.6.1994), s. 11.

⁵ viz pozn. č. 2. Průvodní materiály jsou deponovány v SOKA Prachatice.

⁶ Soupisy jsou uloženy u SOKA Prachatice, fond: Archiv ř.-k. farního úřadu Lhenice, sign.: II-74, II-75, II-76, II-77, II-78, II-79, II-80.

rejstřík, který jsem zpracoval, je k soupisu osadníků lhenické kolatury z roku 1854. Výběr tohoto ročníku soupisů byl určen mými vlastními genealogickými zájmy. Druhý vypracovaný index je k soupisu z let 1860–1874. Na rozdíl od předchozích, které zahrnují celý farní obvod, zachycuje tento soupis pouze obyvatele Lhenic. Přesto jej z rodopisného aspektu považuji za velmi cenný pro jeho mimořádně velkou vypovídací hodnotu. Vznikl okolo roku 1860 za faráře Josefa Vondry, který ve Lhenicích působil v letech 1855–1874. Byl pak doplňován až asi do roku 1874. Tento soupis zachycuje stará i nová domovní čísla, jména „po chalupě“, profese mužů, u žen i rodná jména, data narození, data a místa sňatků většiny manželských párů, u mimolhenických rodáků místa jejich narození, obsahuje i event. údaje o úmrtí, zachycuje pohyb obyvatelstva přímo ve Lhenicích a v případě odchodu z místa většinou uvádí i nové působiště. Proto k tomuto soupisu jsem vypracoval i místní rejstřík.

Příjmení soupisu z roku 1854:

Amort, Ausberger;

Babák, Babůrek, Bárta, Bartl, (Pártl), Bauer, Bednář, Běhounek, Bejvl, Bělička, Beran, Berger, Běšín, Bílý, Bláha, Bolech, Börnreiter, Borovka, Boudenaský, Bousar, Bratr, Brayer, (Prayer), Brom, Buděšinský, Bukovský;

Cibular (recte Cibuzar), Cimrhanzl;

Čížek, Čondl;

Edlman, Elhenický, Elixider, Erhart;

Feldmann, Fencl, Fiala, Filip, Fišer, Fortunát;

Gayer, Grametbauer, (Krametbauer), Gregora, Grill, Gruber;

Haidler, Haidler, Hájek, Hamberger, Hanus, Hart, Havel, Havlík, Hittner, Hluchý, Hojdar, Holý, Hopfinger, Hošna, Houska, Houška, Hujzl;

Chada, (Hada), Chamra;

Jakeš, Jakubec, Jaroš, Jedlička, Ježek, Jiskra, Joun;

Kabus, Kafka, Kalíšek, Kindlman, Kladrubský, Klauser, Klein, Klíma, Kneifl, Kofel, Kohout, Kochta, Kokrda, Kolář, Koller, Königsreiter, Kopeček, Kouba, Kovanda, Kovář, Kozák, Krbeček, Krčín, Krčmář, Krejča, Krejčí, Krotký, Kříž, Kuberna, Kubeš, Kügler, Kukačka, Kuneš, Kurz;

Lang, Lenc, Lev, Lohren, Louženský;

Mádl, Mahel, Machart, Malec, Malík, Marek, Mášl, Matějka, Matoušek, Mayer, Meisinger, Mičan, Migl, Michal, Míka, Mikeš, Mikšl, Mikuška, Milstein, Mrkvant, Muška;

Nachlinger, Nedvěd, Nemastil, Nobis, Nosek, Nováček, Novák, Novotný;

Osner;

Pánek, Panuš, Paule, Pavlík, Penc, Perger, Pešek, Petr, Pfenikbauer, Pilát, Pintr,
Placr, Plzák, Poddaný, Podlaha, Podlešák, Podruh, Pranhofer;

Raindl, Rajmač, Rokůsek, Rotschädl, Rozmiler, Rypota;

Říha;

Sarauer, Seibel, Schön, Schönbauer, Schneedörfer, Simota, Skála, Sluka, Smetana,
Souček, Souhrada, Starý, Stehlík, Steinocher, Suchomel, Svoboda, Sýkora;

Šachl, Šandera, Šenfeld, Šíma, Šimánko, Šimek, Škoda, Šneider, Špán, Štadler,
Štaubel, Štauber, Štěrba, Štrobl, Štubl, Šustr, Švarc, Švec, Švehla, Švinger;

Teiml, Tinhofer, Toušek, Trčka, Trnka, Turek, Tušl;

Vačkář, Vagner, Vácha, Valenta, Valis, Vasa, Vašta, Vavruška, Vavřina, Veselý,
Vincík, Vopálka, Voráček, Vrba;

Zámečník, Záruba, Zeis, Zemek, Zwiefelhofer.

Příjmení soupisu z let 1860–1874:⁷

Amort;

Babůrek, Bajer, Barcal, Bauer, Bejček, Benda, Beránek, Beyvl, Bláha,
Bohdanecký, Bolech, Bouda, Bräuer, Brom, Bublík, Bukovský;

Cibuzar, Cinader;

Čadil, Částka, Čejka, Čížek, Čondl;

Doležal;

Edelmann, Eibl, Elhenický, Engel, Epinger, Erb, Erhart;

Fedlmann, Fencl, Fenigbauer, Fiala, Fidler, Filař, Filip, Fingerlos, Fischer, Fučík;

Grametbauer, Gregora, Grill;

Hamáček, Hamperger, Hart, Havlíček, Havlík, Heidler, Hluchý, Hoideker, Holý,
Hopfinger, Hošna, Houska, Houška, Hraba, Hrdánek, Huleš;

Chada;

Jakš, Jakubec, Janásek, Janoud, Janoušek, Jaroš, Jiran, Jirkovský, Jírovec;

Kabát, Kabus, Kalíšek, Kehra, Kindlmann, Klein, Kocábek, Kohout, Kochta,
Kokrda, Kolafa, Kolář, Koller, Königsreiter, Kopeček, Kopfstein, Kovář,
Kozák, Král, Kraus, Krauskopf, Krčmář, Krejčí, Kripl, Kropáček, Krotký,
Křeček, Kříž, Kubeš, Kübelbeck, Kučera, Kügler, Kukačka, Kuneš, Kupeček;

Lehečka, Leitner, Lev, Lipovec, Loukotka, Louženský;

⁷ Do tohoto seznamu jsou zahrnuta i rodná příjmení žen. Pokud jsou příjmení psána různě (např. Mügl–Mígl), do seznamu pojata jediná a to nejčastější forma.

Máčel, Máhel, Machart, Majer, Malafa, Malík, Martens, Mášl, Matějka, Matoušek, Mazin, Metka, Mičan, Mikeš, Mikuška, Mrkvant, Mügl, Mühlstein, Müllersdörfer, Muška;

Nedvěd, Nemastil, Neubauer, Nobis, Nosek, Nováček, Novák, Novotný;

Osner;

Panoch, Panuš, Papež, Paule, Pavlík, Pekar, Penc, Pernreiter, Pešek, Petr, Petrovský, Petrsson, Petřík, Pícha, Pilát, Pinter, Placer, Pletenbauer, Plzák, Podlaha, Pokr, Polák, Pranhofer, Prášek, Prenner;

Quolfinger;

Rajmač, Rokůsek, Rothbauer;

Říha;

Sarauer, Seibl, Schneedorfer, Schneider, Schön, Schönbauer, Schönfelder, Simandl, Simota, Slad, Slejška, Smetana, Souhrada, Soukup, Stadler, Stehlík, Steinocher, Stejkoza, Svoboda, Sýkora;

Šebesta, Šikl, Šíma, Šimánko, Šimeček, Šimek, Škerla, Škoda, Špán, Šmolík, Štěpán, Štěrbá, Švehla;

Tanzer, Tedlmann, Tejml, Teml, Tinhofer, Tkadlec, Tomáško, Toušek, Trčka, Trenkvič, Trnka, Turek, Tušl;

Vackář, Vachtl, Valenta, Vališ, Vavruška, Vavřina, Velický, Veselý, Veverka, Vincík, Vočka, Vojpich, Volinka, Vondra, Voráček;

Wolf, Wöfl;

Zach, Zámečník, Záruba, Zemek, Zvěřina;

Železník.

Seznam míst uvedených v soupisu osadníků 1860–1874.⁸

Babice, Bavorov, Beikstein (O.Ö.), Bělčice, Bílsko, Blatná, Boletice, Boršov, Branišov, Bratislava, Brloh, Brusná, Budkov;

České Budějovice, Český Krumlov, Čichtice, Čimelice, Čkyně;

Dehtáře, Dobčice, Dobročkov, Dolní Chrášťany, Dolní Paseky (okr. Cheb), Dubné;

Eggerding (O.Ö.), Erdmannsdorf (O.Ö.), Frantoly, Freistadt (O.Ö.), Freyt (samota u Netolic);

⁸ Do tohoto seznamu jsem nezahrnul země (Amerika, Bavorsko apod.), místní názvy uvádím, pokud možno, v současné formě (tedy Bratislava a ne Prešburg atd.). V případech, které mi nebyly jasné (např. exonymum Krabonoše v Dolních Rakousích aj.), uvádím jména míst tak, jak jsou zapsána v soupisu.

Habří, Hájek, Hluboká, Hodonín (okr. Prachatice), Holubov, Horní Chrášťany, Horní Planá, Hoříčky, Hoříkovice, Hradce, Hrádek u Týna n/Vltavou, Hracholusky, Hrbov, Husinec;

Chelčice, Chlístov, Chlemeček, Chroboly, Chvalovice;

Jáma;

Kaplice, Katovice, Kestřany, Klenovice, Koječín, Krabonoše, (N.Ö.), Kralovice, Krtely, Křemže, Křišťanov, Kvasetice;

Lažistka, Lažiště, Lengau (Salzburg), Lhenice, Libějovice, Liblín, Linz (O.Ö.), Lipovice, Lomec, Lužice;

Mahouš, Malonín, Marburg (D), Maria am Sand bei Weitern (N.Ö.), Melk (N.Ö.), Mičovice, Mokrouše, Moson (H);

Neznašov, Nová Ves, Nová Ves na Moravě, Nový Dvůr (u Vodice);

Obora, Olesník, Omleňnice;

Písek, Pištín, Pivkovic, Plánice, Plavnice, Ploben, Praha, Poniklá, Prachatice, Protivín;

Ratiborova Lhota, Rojšín, Rokycany, Rožmitál;

Římov;

Salzburg, Sankt Aegydt am Neuwalde (N.Ö.), St. Miklós (H), Sedlec, Selč u Plzně (?), Selice (?), Setuň, Schleinic (?), Skočice, Slabčice, Smečno, Smědeč, Stádlec, Staré Sedlo, Steinsberg (?), Strunkovice nad Blaníci, Stříbrné Hory, Svobodné Hory, Svojnice;

Šurk (p.p. Moor, Uhry);

Třebanice, Třešňový Újezdec, Třisov, Tvrzice;

Unterreisenbach (?), Úvaly;

Vadkov, Včelná pod Boubínem, Velešín, Velká Úpa, Vinice, Vitějovice, Vlachovo Březí, Vhlavy, Vodice, Vodňany, Vrbice;

Wir vom Findelhauser (?), Wien;

Záblatí, Zálezly, Zdíkovec, Zillingsdorf (N.Ö.), Zlatá Koruna;

Žichovec, Žitná.

Konfrontace ústního podání s archivními materiály

Ing. Ivan Hoyer

Při svém rodopisném bádání jsem se snažil také osvětlit a prameny doložit některé děje udržované v povědomí místní či rodinnou tradicí, s níž jsem se seznámil. Jednou to byl zajímavý pytlácký příběh, v němž se až na nepodstatné záměny křestních jmen vše vyprávěné potvrdilo, podruhé jsem se musel dopátrat pravdy ze soudních spisů po řadě let čekání a nejistoty.

Jelikož jsem se už dlouho zabýval rodem své babičky rozené Berkové z Rožmitála, našel jsem v matrice úmrtí jejího děda Václava, o němž se tradovalo, že byl zavražděn jakýmsi Peřinou poblíž obce Neřežina v Brdských lesích. Také jsem slyšel od starých účastníků procesí ubírajících se přes lesy do Hořovic, že se po cestě vždy zastavili u křížku a modlili se za svého spoluobčana Berku, tam kdysi zavražděného.

Zjistil jsem dále, že Václav Berka byl řeznickým mistrem z velmi starého rodu, vždyť Berkové – řezníci se vyskytují už v Berní rule z roku 1654. Narodil se 17.9.1787 jako nejstarší z 11 dětí Františka Berky a Marie Anny Peerové (Beerové) a sám byl otcem původně 10 dětí, které se narodily z jeho manželství s Terezií Tučkovou, s níž se oženil v roce 1814. Naživu zůstalo dětí 6. Ovdověl roku 1835 a v posledních letech se věnoval víc obchodu dobyt看em, když řeznictví vedl už jeho syn.

Z úmrtního zápisu ke dni 2. 6. 1843 vyplývalo, že příčinou smrti podle soudního ohledání bylo ochrnutí mozku po násilném proražení lebeční klenby. Lékařský zápis je ovšem psán německy. Tento strohý úřední záznam nedával ovšem odpověď, jak k vraždě došlo, proto jsem se rozhodl pátrat v příslušných soudních protokolech, pokud se zachovaly. Jelikož byl příslušným soudem Kriminální soud hlavního města Prahy, obrátil jsem se s písemným dotazem na AMP, zda tyto protokoly z příslušného období ve svých fondech mají. Po dlouhé době jsem byl odkázán na pozdější dobu z důvodů stěhování archivních fondů. Nechal jsem asi rok věc odležet a pak se mi nabídl jeden přítel–badatel, jenž v AMP něco hledal, že se na tu mou záležitost pozeptá. Trochu se to sice pohnulo, ale vyčetli mu, že vrah se nejmenoval Peřina, ale Poduška. Zde tedy tradice selhala na nepříjemné záměně. Tím se vše zase oddálilo a na delší čas usnulo. My, mimopražští badatelé máme nevýhodu, že jsme odkázáni na písemný styk. Ovšem, chce-li se člověk něčeho za čím jde dopátrat, musí být trpělivý, houževnatý, cílevědomý a nedat se odradit různými překážkami.

Čas plynul, zabýval jsem se zas jinými problémy a koncem roku 1993 jsem si v SÚA v Karmelitské ulici objednával policejní přihlášky, které jsou uloženy v depozitáři v Mnišku. Přitom jsem se jen tak mimochodem zeptal, nemají-li tam protokoly Kriminálního soudu, že bych potřeboval podívat se na kauzu Berka–Poduška z roku 1843. Přislíbili mně to zjistit a pak mě uvědomit. A již po 10. lednu 1994 jsem dostal zprávu, abych se do badatelný dostavil. Jaké bylo mé překvapení, když jsem měl vedle policejních přihlášek připraveny desky nadepsané Thomas Poduschka s příslušnými protokoly. S pochopitelným rozechvěním jsem pak otvíral lepenkové desky se zažloutlými listy soudního protokolu s německým kurentem psaným textem a záhy jsem našel líčení případu a jak jsem běžně zjistil, velmi podrobné.

Příslušný úředník psal sice drobným a na pohled úhledným písmem, jenže velmi špatně čitelným, takže přečtení a přepis 24 stran protokolu by trvalo hodně hodin. Proto jsem využil moderní techniky a dal jsem si všech 24 stran protokolu okopírovat, což mi ochotně v pracovně vedle badatelny provedli, a já jsem si odvážel domů konečně to, po čem jsem dobrých 10 let toužil.

Zpočátku šlo čtení velmi zvolna, ale postupně jsem se do psaných řádků „začetl“, jak tomu bývá, když si člověk na určitý rukopis zvykne. Dokonce jsem některá zpočátku nerozluštěná slova později úspěšně doplnil. Postupně přede mnou vyvstával děj odehravší se dne 2. června 1843.

Tehdy kolem poledne šel jistý chalupník Čipera po lesní silnici z Obecnice do svého bydliště Kozojed, a když přicházel do oddílu s názvem Červený potok, naskytl se mu podivný obraz: na levé straně cesty stál pár volů a naproti napůl v příkopě ležel muž silně krvácející ze zátylku a soustavně chroptící. Vyhnul se přílišným podrobnostem v protokolu líčeným a omezím se na další děj, při němž Čipera přivedl k ležícímu muži tři havíře, kteří kus dál odpočívali, ale chroptící muž, který se sice ještě hýbal, po chvíli zemřel. To už bylo asi půl druhé odpoledne. Tehdy ještě neznámý muž byl pak dopraven do Neřežína, kam byli odvedeni také voli a prozatímne ustájeni. Že zabitý muž je řezník a handlíř Václav Berka se zjistilo až později, stejně jako jeho cesta z domova z Rožmitála až do jeho násilné smrti na lesní silnici v brdských lesích.

Václav Berka, jak se zjistilo, odešel z domova 28.5.1843 se dvěma páry volů, které původně chtěl prodat v Praze. Změnil pak svůj úmysl, prodal jednoho z volů v Berouně, kde se uskutečnila koupě v hostinci U Černého orla před řadou svědků. Směřoval potom do Hořovic, když přenocoval v Praskolesích. Tam prodal dalšího vola hostinskému a řezníkovi a ve 4 hodiny ráno dne 2.6.1843 se pustil dále přes Hořovice, kde jej viděl svědek Vokurka jdoucí potom do Komárova, kam došel po pomalejší schůzi i Berka se svým párem volů. Odpočinul a posilnil se tam v hostinci, a když hostinský voly koupit nechtěl, rozhodl jít s nimi do Obecnice a dále až na Březové Hory, jak se dal v Komárově slyšet. Přeptal se ještě na cestu a mezi 11. a 12 hodinou vcházel po cestě do lesa, který začínal hned za Neřežínem.

Viděla ho řada svědků, kteří si však všimli i neznámého muže v hornické kytlici jak jde chvíli za ním a hned jej zase předbíhá i s ním krátce hovoří. Oba potom v lese potkaly svědkyně, které později setkání podrobně popsaly. Potvrdily, že muže v hornickém šatě zde předtím nikdy neviděly. Dopoledne pracoval na lesní cestě cestář Jan Morávek, který potom kolem poledne nechal svou lopatu a širokou cestářskou motyku na krajnici a odešel sníst svůj oběd do lesa k potoku. Když se vrátil, motyka už tam nebyla, ale ležel tam delší, čerstvě uříznutý klacek, což mu bylo divné.

Líčení dalších událostí, včetně protokolárního ohledání Berkovy mrtvolky, kterou příbuzní z Rožmitála identifikovali, je velice podrobné, ale já se chci omezit jen na podstatné věci. Neznámý havíř, který se vydával v minulých dnech za Červenku byl, jak se pak ukázalo, Tomáš Poduška několikrát trestaný zloděj a spolupachatel na nedávné loupeži ve mlýně v Kornaticích, byl hledán četníky z Radnic, když uprchl z vězení. Potřeboval si pomoci k penězům, které chtěl proto ukrást Berkovi. Sledoval jej už z Praskoles a věděl, že má za prodané voly dost peněz v koženém opasku. Čekal jen na příležitost a ta se mu naskytila na lesní cestě. Ulomil si jedlový klacek, sledoval Berku, ale jakmile uviděl na zemi cestářskou motyku, klacek odhodil, a když se zůl, přiblížil se ze zadu k Berkovi na přehledném místě na

mírném návrší, odkud bylo daleko dopředu na cestu vidět. Úder motykou do hlavy a odepnutí opasku, když Berka po ráně upadl, bylo dílem několika okamžiků i odhození motyky do houští (kde byla členy vyšetřovací komise pak nalezena jen 21 kroků od silnice). Pak už pohltila Podušku sousední houština, kde však našly další den lesní dělnice kožený pás na peníze a plátěný sáček i zmuchlané papíry ve vzdálenosti asi 700–800 kroků od silnice. Vedle odhození motyky to byla další hrubá Podušková chyba, ale hnán radostí z rychle nabytých peněz šel rovnou do hospody do Komárova, odkud dopoledne Berka odešel, tam se dobře najedl a napil, dal si zahrát od přítomného harfeníka a ještě se chlubil, že má peněz dost. Když však přišel do místnosti syn hostinského a řekl, že se právě dověděl o zabitém muži se dvěma voly v lese, Poduška zbledl a měl se rychle k odchodu. Ale dostavivší se rychtář dal pokyn k jeho pronásledování, když viděli z hospody, jak Poduška se rychle vzdaluje. Měl však smůlu, když na poli pracující žena Josefa Kautská uslyševši volání „Chyťte ho!“ neohroženě vykročila, chytla Podušku za ruku a nepustila i přes výhrůžku o zabití a ránu do obličeje, takže pronásledovatelé mohli Podušku přemoci a dopravit na policejní stanici do Komárova. Odtud byl eskortován do Hořovic k vyšší instanci a vyslýchán. Hájil se, že neměl v úmyslu Berku zabit, ale jen omráčit a vzít mu peníze. Že však jako havíř má pádnou ruku, byla rána tak silná a ovšem ostrá motyka přispěla k proražení lebky. Také nápad jít do Komárova pokládá za své neštěstí.

Soud pro zločin loupežné vraždy se protáhl až do dalšího roku a rozsudek znějící na trest smrti byl vynesena dne 30. dubna 1844, ale vykonán nebyl, když mu, byl na návrh vyšší soudní instance rozhodnutím Jeho císařského majestátu ze dne 26. září 1844 trest smrti provazem změněn na 20 let těžkého žaláře na pověstném Špilberku v Brně.

Změnu trestu ovlivnil asi fakt, že Poduška byl sice mnohonásobný zloděj a třikrát uprchl z vězení, ale nikoli vrah a Berku zabit nechtěl. V hospodě v Komárově pronesl před svým útekem dokonce památná slova, když se dověděl o Berkově úmrtí: „Kdo má peníze, neměl by s nimi chodit ven, kde mu je mohou vzít, ale život mu mají zachovat“.

Tak skončil dost dlouho se vlekoucí případ, ale já jsem se ještě chtěl dovědět, zda Poduška 20 let na Špilberku přežil. Učinil jsem proto dotaz na Moravský zemský archiv, odkud mi rychle a velmi ochotně odpověděli, že Thomas Poduschka, rodem z Milínova měl bydliště v Březině a byl na vojně pro krádeže šestkrát trestán. Na Špilberk přišel 9. 12. 1844 a zemřel tam 4. srpna 1857 v 11 hodin v noci na kostižer.

Celkem jednoduchý případ, při němž přibyl další křížek u silnice vedoucí brdskými lesy. Mně pomohl osvětlit vraždu předka mé babičky ze soudních spisů, zachycujících výpovědi řady svědků a čin statečné ženy, jenž ušetřil policii možná dost náročné stíhání vraha. Ovšem vraha strkajícího nepochopitelně lehkomyšlně hlavu do oprátky.

Ing. Ivan Hoyer, Sídliště 636, 262 42 Rožmitál pod Třemšínem

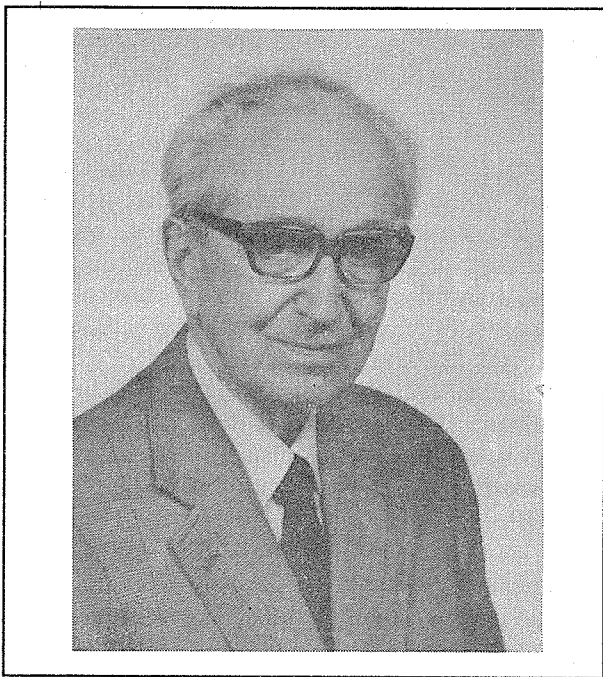
PRAMENY:

SOA Praha – Horská, úmrtní matřika č. 22 fól. 17 fary Starý Rožmitál.

SÚA Praha – Karmelitřká, AVS karton 2812, sig. PU 17:106.

V letošním roce se dožívá významného životního, ale i pracovního jubilea nestor Genealogické a heraldické společnosti (ČGHSP), pan Rudolf Melichar.

Narodil se 7. května 1907 v Černovicích u Tábora, jako jediný syn Rudolfa Melichara z Mladé Vožice a Antonie Hrdličkové z Černovic. Jeho otec byl posledním z rozvětveného rodu kovářů Melicharů vyučen kovářem, ale měnící se hospodářská situace spojená s rozvojem techniky a výrobními procesy jej přivedly ke zřízení srojírenské dílny. Proto byl velmi šťastný, když se mu narodil syn, ve kterém spatřoval svého nástupce.

Jako dítě absolvoval Rudolf Melichar základní školu v Černovicích. Stejně jako většina kluků v tomto věku, nabitých energií, prováděl různé rošťárny, za které jak ve svých vzpomínkách uvádí, sklízel od otce pádné ruky mnohé „odměny“. Právě odměny se mu však dostávalo, když ho otec bral na kolo a jezdil s ním do okolních vsí za obchodem i za prací.

V roce 1920 ho vzala teta do Prahy, aby zde studoval na reálce. Protože se dobře učil, požádala ho matka jednoho spolužáka, aby jejího syna doučoval. Za dva roky úmorné práce mu dala

Mistra Kampana od Z. Wintra. Protože jeho nejzamílovanějším předmětem byl dějepis, byla to odměna sice po stránce hmotné nepatrná, po stránce duchovní však nedocenitelná.

V roce 1924 začal studovat na strojní průmyslové škole, kterou ukončil složením maturitní zkoušky v roce 1928. Doba studia vyžadovala velké šetření a mnohá odříkání. Ta však byla kompenzována aktivní sportovní činností, zejména odbíjenou a vystupováním v orchestru. Ještě na podzim v roce ukončení studia narukoval s černým dřevěným kufříčkem na vojnu, kterou absolvoval u pěšího pluku v Chomutově a v Praze. Po návratu z vojenské služby pomáhal svému otci, ale trvale doma zůstat nemohl. Proto zažádal o přijetí do Zbrojovky v Brně, kam byl přijat do oddělení konstrukce měřidel. Bylo to v době hospodářské krize; nedostatek práce nedal na sebe dlouho čekat ani zde. Po ukončení práce začátkem roku 1932 zakoupil za ušetřené peníze starý automobil Tatra a se svým strýcem Antonínem obstarával zakázky pro svého otce.

Hospodářská krize však neměla konce; zakázek bylo stále méně a peněz rovněž. Proto se rozhodl v roce 1935 k důležitému životnímu kroku – nastoupil do aktivní vojenské služby k dělostřeleckému pluku v Českých Budějovicích. Po absolvování Zbrojního učiliště v Plzni, byl přeložen do Zemské zbrojnice v Praze, ale již po čtrnácti dnech na MNO do skupiny válečného průmyslu. Byla to zajímavá práce, která mu umožnila cestovat po republice, navštěvovat průmyslové podniky a seznamovat se s různými lidmi. Při této příležitosti poznal, že Praha je velkou cílovou stanicí pro lidi z jihočeského kraje, směřující sem za prací, z toho přes 300 rodáků z Černovic. Proto se rozhodl založit rodácký spolek, jehož se stal jednatelem a předsedou byl Alois Jiráček.

Po obsazení Československa v roce 1939 došlo k rozpuštění armády i všech vojenských složek – statisíce vojáků rázem hledalo práci. Ti, kteří se chtěli osamostatnit, mohli dostat půjčku. Zkušenosti získané prací u otce, prací se strýcem i na MNO mu umožnily založit si vlastní obchod s obráběcími stroji a nástroji. Obchod se úspěšně rozvinul a po celou dobu okupace byl zdrojem nejen obživy, ale i pomoci v odbojové činnosti. V té době se také oženil s Barborou Komárkovou, která se stala jeho životní družkou do současné doby. Po krátké vojenské činnosti v době Pražského povstání odešel do civilu a začal opět budovat svou firmu, která však podlehla 25. dubna 1948 znárodnění. Proto využil nabídky Východoslovenských strojíren k práci u jejich pražské kanceláře a postupně jako bývalý kapitalista vystřídal za soustavného šikanování několik zaměstnání až do svého odchodu do důchodu v roce 1970.

V roce 1967 jej požádal strýc František o pomoc při vyhledávání dat a sestavení rodokmenu Melicharů. Souhlasil a tento dobrý skutek se mu stal osudným – zájem o rodopis ho již neopustil. S velkým zápalem se pustil do bádání v archivech, aniž by tušil, že to bude zajímavá náplň až bude v důchodu. Výsledkem je rozsáhlá „Kronika kovářského rodu Melicharů“, která popisuje jednotlivé osoby rodu od nejstaršího zjištěného předka (kolem roku 1690) do současnosti. Značná část je věnována dvěma význačným osobám rodu: Františku Melicharovi, vynálezci a zakladateli továrny na hospodářské stroje v Brandýse nad Labem a jeho synovci, rovněž Františkovi, diviznímu generálovi Československé armády.

Již v roce 1969 patřil k zakládajícím členům Československé genealogické a heraldické společnosti v Praze, kde byl v letech 1978–79 a 1990–91 předsedou. Přes tato dvě období, kdy stál v čele společnosti, patřil spíše ke členům zůstávajícím v ústraní, ale prokazujícím služby Společnosti více konkrétní prací než funkcionářskými tituly. Za všechny si připomeňme např. myšlenku na uspořádání kurzů pro rodopisce, její prosazení se zajištěním veškerých náležitostí, tj. programu, přednášejících, pomůcek i vlastní organizace kurzů. Jakoby prakticky naplňoval myšlenku „filozofa na trůně“ římského císaře Marka Aurelia: Chceš-li konat dobro, čini tak v tichosti, jinak nemá cenu! To se projevilo zejména v kritických dobách pro Společnost, ať ti již bylo v letech 1979–89 a začátkem roku 1997, tak při znovuoživení činnosti Společnosti v roce 1990. Svými radami, zkušenostmi, znalostmi lidí i praktickou pomocí dovedl a dovede vždy rozmychat hasnoucí plamínek „života“ Společnosti a přiložit čerstvá polínka v konkrétních činech a nových námětech. Proto jeho práce byla oceněna udělením titulu Společnosti „Čestný člen“.

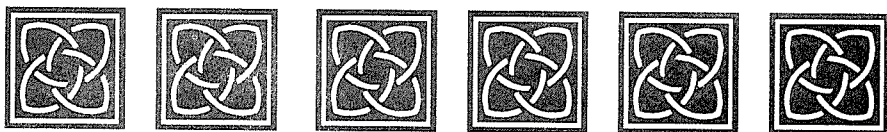
Přes svou aktivní činnost v České genealogické a heraldické společnosti v Praze, nazapomíná na rodné Černovice. Zpracoval pro ně 26 knih obsahujících nejen dějiny městečka a panství Černovice, ale rodopis všech rodin, rozdělení podle profesí, popis jednotlivých hospodářství, historií jednotlivých domů, apod. Za tuto práci mu bylo v roce 1993 uděleno čestné občanství.

Bylo by mnoho o čem psát, abych postihl podrobněji a ne zkratkovitě život a práci pana Melichara. Vždyť jeho podrobný životopis by nám ukázal, jak přes leta strádání, ústrků a šikanování dovede člověk s houževnatou a zásadovou povahou, podpořenou ušlechtilým zájmem překonat všechna protiventství a být stále fyzicky i duševně svěží a vitální.

Proto kromě přání pevného zdraví a všeho nejlepšího, si přejme, ať je jubilant ještě dlouho pevnou oporou Společnosti a ať jeho práce i náměty pro Společnost jsou příkladem jeho následovníků.

V Praze dne 15. března 1997

Jan Podhola

***Soupis mlynářů uvedených
v Soupisu poddaných podle víry z roku 1651 kraje Loketského***

Jan Jüna

Bauman Daniel, Kostelní Bříza, 31 let
Bleüer Jiří, Chodov, 42 let
Brandner Bhartol, Nejdek, 45 let
Clessel Adam, Vackov, 70 let
Deissler Martin, Hřebený, 50 let
Denler Samuel, Tatrovice, 31 let
Fritsch Martin, Luby, 36 let
Fritsch Simon, Hájek, 58 let
Felber Christian, Otovice, 24 let
Geuppel Jan, Rovná, 30 let
Grah Johann, Kynšperk, 24 let
Griem Jan, Mostov, 45 let
Han Adam, Milíkov, 40 let
Hanisch Bartl, Krásná Lípa, 35 let
Honeschin Barbara, Svatova, 42 let
Kahnheussner Jiří, Horní Častkov, 38 let
Kaucner Jan, Sokolv, 30 let
Kauzner Michal, Doubí, 21 let
Klier Kašpar, Hřebený, 36 let
Klier Martin, Mlýnská, 30 let
Kohnhaussner Adam, Kynšperk, 25 let
Kohnhaussner Jakub, Kynšperk, 25 let
Konheisser Andres, Sokolov, 62 let
Konheisser Macz, Sokolov, 52 let
Mandl Martin, Boučí, 30 let
Mayer Martin, Luby, 31 let
Michl Bartl, Božetín, 39 let
Muck Jan, Lomnička, 35 let
Müller Enach, Sokolov, 44 let
Müller Jan, Sokolv, 43 let
Peter Jan, Arnoltov, 40 let
Pleyer Jan, Chlumeck, 66 let

Pönel Jan, Hřebený, 45 let
Prantner Martin, Luby, 39 let
Richter Melchior, Mírová, 47 let
Riedl Martin, Chlumeck, 70 let
Rossmeissl Macz, Sokolov, 27 let
Sautner Jan, Počátky, 70 let
Seydler Andreas, Bystřina, 30 let
Siegl Mathes, Kfely, 29 let
Schirer Jan, Vřesová, 35 let
Schmied Hans, Chodov, 89 let
Schmidt Kašpar, Kaceřov, 21 let
Schnabel Hans, Chodov, 89 let
Schneider Jiří, Kynšperk, 28 let
Schreiner Johann, Lipnice, 39 let
Schwartz Johann, Loučky, 41 let
Stöckert Simmon, Bystřina, 31 let
Stuczig Jiří, Nejdek, 51 let
Stuczig Martin, Nejdek, 30 let
Summer Jan, Počátky, 54 let
Summer Jiří, Lesná, 32 let
Summer Martin, Hl. Luby, 66 let
Tauber Jan, Mokřina, 36 let
Unger Simon, Krajková, 37 let
Vischer Andreas, Kynšpek, 45 let
Volckman Adam, Luby, 39 let
Volckman Jan, Luby, 28 let
Volckman Lorencz, Lesná, 33 let
Werner Melchior, Lesná, 50 let
Wesp Jan, Lipnice, 32 let
Wilffer Jiří, Luby, 54 let
Zueleger Martin, Vřesová, 24 let

Kontaktní adresa:

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze
Křížíkova 16
186 00 Praha 8 – Karlín

+ **záznamník** (02) 242 389 40

Bankovní spojení: Investiční a poštovní banka, a.s. č. účtu: 01086961177/5100
Česká spořitelna, a. s., Praha 5, Štefánikova 17 č. účtu: 563650-058/0800

Odběr časopisů je vázán na zaplacení členského ročního příspěvku

Pro své členy vydává Česká genealogická a heraldická
společnost v Praze v TT

Za původnost a obsah článků ručí autoři.
Tištěno jako rukopis, autorská práva autorů zachována.

Redakční skupina pro Genealogické a heraldické listy:

PhDr. Alena Pazderová, předsedkyně
Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.
Ladislav Forman
Ing. PhDr. Jaroslava Honcová, CSc.
Univ. prof. PhDr. František Kavka, CSc.
Ing. Jan Oulík

Uzávěrka: 31. prosince 1996 – Dáno do tisku 18. března 1997 – Počet výtisků: 900

Grafická úprava: FOTO PICTUS / TT
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha,
č.j. 356/93 – NP, ze dne 4.3.1993

Tisk Tiskárna Dvořák & Šebek Křížíkova 34, 186 00 Praha 8

**NEJŠIRŠÍ SORTIMENT
PŘES NEJUŽŠÍ KONTAKT**

 A - Z Elektrobyt s.r.o.

**velkoobchod - maloobchod elektro
Praha 8 - Karlín, Křížíkova 16, 186 00**

Elektrospotřebiče

a

elektroinstalační materiál

- chladničky, mrazničky, myčky, pračky,
- sporáky, trouby, mikrovlnky, digestoře,
- ohřivače vody, přimotopy, roboty atd.
- televizory, videorekordéry, přehrávače

*Můžete se rozhodovat v klidu a pohodlí svého domova
a dohodnout se s námi na rozumných cenách.
Na Vaši poptávku zpracujeme individuální nabídku.
K dispozici budete mít katalogy všech značek,
protože právě Vy diktujete náš sortiment!*

⇒ VOLEJTE - FAXUJTE ⇐

do naší obchodní kanceláře (pí. Trnková)

**02 / 242 33 153
02 / 231 08 09**

**fax:
02 / 242 35 147**